

DIVERTISMENT LA VREME DE RĂZBOI: SPECTACOLE CINEMATOGRAFICE ÎN BUCUREȘTI OCUPAȚI (1916–1918)

ADRIAN-SILVAN IONESCU*

Résumé

Une fois la Roumanie entrée dans la guerre, à côté des Alliés, vers la fin de l'été 1916, les salles des cinématographes furent fermées, aussi bien que tous les autres lieux de distractions. C'était un coup donné aux citadins habitués à passer leur temps libre dans les salles de spectacle. Cette situation n'a pas duré longtemps, car, le 11 septembre, les salles de cinéma sont à nouveau ouvertes, suivant un programme spécial, entre 3 heures et 6 heures de l'après-midi. Au début d'octobre, on commence la diffusion de pellicules au sujet patriotique et de propagande, par exemple, *Le Martyre des Roumains d'Ardeal*, tandis que pour la première décade du mois à venir s'annonçait le début du travail au « film Historique et Patriotique *La Grande Guerre pour la Liberté du Peuple Roumain* », dans lequel on voulait inclure des scènes prises sur le front pendant les récents combats. Le film allait être diffusé le 14 novembre au cinéma Zaharia. Mais la situation sur le front n'était pas du tout favorable aux armées roumaines et, bientôt, le sud du pays fut occupé par l'ennemi. L'administration militaire et civile allemande d'occupation a voulu que la Roumanie soit un exemple de bonne administration et judicieuse préoccupation pour le bon état et le bonheur des habitants – même s'il ne s'agissait que d'une simple propagande. Et pourtant, en matière de spectacles – soit de théâtre, d'opéra, de concerts ou de cinéma – on a fait des efforts pour réunir les meilleures troupes et productions du moment. A côté des films artistiques, on diffusait des journaux d'actualités où l'on mettait en évidence les victoires des armées des Puissances Centrales sur tous les fronts ou l'on présentait diverses cérémonies grandioses à l'occasion de l'anniversaire de 70 ans du feld-maréchal Hindenburg, des parades pour l'anniversaire du Kaiser Guillaume II ou sur sa visite en Roumanie.

Que ce soient des films sentimentaux ou héroïques, policiers ou d'aventures, ils avaient tous sur leur générique des noms importants de la filmographie allemande ou nordique du moment, de certaines étoiles incontestables qui conservent leur valeur jusqu'à présent, tels que Paul Wegener et Henny Porten, jusqu'aux autres, depuis longtemps oubliés, tels que Hella Moja, Maria Carmi, Leda Gys, Mia May, Sybil Smolowa, Rita Sacheto, Bernd Aldor, Fritz Odemar, etc.

Au printemps de 1918, après qu'on conclut la paix de Bucarest, dans la presse de la capitale apparaissent des informations sur les spectacles de Jassy et on reprend ainsi la communication entre les deux zones qui avaient été si brutalement séparées par la guerre.

Mots-clés : la Grande Guerre, Bucarest, l'occupation allemande, spectacles de cinéma, divertissement et propagande, August von Mackensen

Intrarea României în război alături de Aliați spre finele verii anului 1916 a produs multe schimbări în viața, relativ veselă și fără prea multe griji, a populației civile rămase în orașe. O primă măsură a fost închiderea sălilor de cinematograf, la fel ca a celorlalte localuri de distracție. Aceasta a fost o mare lovitură pentru orașenii obișnuiți a-și petrece timpul liber în sălile de spectacol. Iar filmul era divertismentul preferat al populației într-atât încât, în revista umoristică *Mojicul*, era publicată, la începutul aceluiași an, o poezioară cu acest subiect, *La cinematograful*, în care erau ironizați atât subiectul peliculei, cât și spectatorii care se înduioșau în timpul vizionării¹ (**Anexa 1**).

* Dr. Adrian-Silvan Ionescu este directorul Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române și profesor asociat la Universitatea Națională de Arte București. Adresă e-mail: istartro@yahoo.com.

¹ Pa-lo, „La cinematograful”, *Mojicul*, nr. 55/13 martie 1916, p. 13.

Un reporter al ziarului *Adevărul* – care, din motive ușor de înțeles, nu își semna notița – comenta, judicios, această situație, dar pleda pentru reluarea spectacolelor, la fel ca în alte țări implicate în conflict, pentru că populația simțea nevoia unei destinderi prin care să uite gravitatea momentului și, în același timp, pentru a li se oferi celor care activau în domeniu posibilitatea de a-și câștiga existența: „Odată cu declanșarea războiului nostru, au fost închise și cinematografele. Am înțeles perfect această măsură. Atât seriozitatea împrejurărilor, cât și nevoile momentului, au reclamat-o. Războiul modern, care atrage întreg poporul, e un lucru prea serios pentru ca el să nu primeze asupra distracțiilor și divertismentului. Cu toate acestea omul e om și sufletul reclamă partea lui de desfătare chiar și în timpurile cele mai grele. De aceea, în toate țările beligerante s’au reluat toate spectacolele, nu numai cele de cinematograf. Evident că repertoriile trebuie să fie potrivite împrejurărilor. Dar umorul chiar nu trebuie exclus, el însemnează suportarea greutăților ce fatal sunt legate de războiu. Oare nu auzisem cu lacrimi în ochi despre humorul voinicilor noștri în focul dușman?

Iată de ce ne facem ecoul rugămintilor ce ne parvin ca la rândul nostru să rugăm autoritățile în drept ca să autorize într’un viitor apropiat ca cinematografele să rămâie deschise în timpul zilei. Facem aceasta cu atât mai mult cu cât sute și mii de familii trăiesc din cinematografe, ca antreprenori, mecanici, muzicanți, funcționari, servitori etc. etc. Se apropie chiriile și fiecare zi în care vor putea lucra e pentru acești oameni o binefacere”².

Dar această situație nu a ținut prea mult căci, pe 11 septembrie 1916, sălile de spectacol au fost redeschise³, nu însă și celelalte localuri de distracție, precum cafenelele, a căror deschidere fusese anunțată atât de periodicul *Viitorul*, cât și de *Universul*, dar știrea nu se confirmase⁴. Reclamele pentru filmele ce urmau a fi difuzate erau foarte discrete, nu ca în vreme de pace, când textul era încadrat și dădea multe detalii despre subiect. În zilele de război apăreau, pierdute între alte știri, în coloanele *Ultimelor informațiuni* pe pagina a doua din ziarul *Adevărul*.

În primele zile ale lui octombrie încep să fie difuzate pelicule cu subiect patriotic și propagandistic, precum *Martiriul Românilor din Ardeal*, programat la Cinema Clasic, sâmbătă 1 octombrie și duminică 2 octombrie, producând „manifestațiuni de entuziasm general”⁵.

În sălile de cinematograf erau date și spectacole în beneficiul săracilor orașului, așa cum se anunța în presă, voluntarii fiind invitați să vină a se aproviziona cu biletele ce urmau să le vândă celor interesați: „Pentru reprezentația specială de gală, organizată pentru Vineri 30 Septembrie la Cinematograful LUX în folosul Cantinelor prefecturei poliției Capitalei, doamnele, domnii și societățile cari doresc a veni în ajutorul flămânzilor, vânzând biletele în cercul cunoștințelor lor, pot ridica asemenea bilete de pe acum, între orele 6 până la 9 seara sau dela Cassa Cinematografului LUX, Agenția de publicitate Carol Schulder & Comp., str. Karageorgevici 9, dela orele 9–12 a.m. și 3–6 p.m.”⁶

Un antreprenor pe nume Jean Rosen din str. Viitorului anunța pe 4 octombrie că poate pune la dispoziția spitalelor filme patriotice, pentru distrarea răniților⁷.

În prima decadă a lunii noiembrie se anunța că se lucra la „filmul Istoric și Patriotic *Marele Război pentru Libertatea Neamului Românesc* cu scene din actualul Război al nostru”, în care urmau a fi incluse imagini de pe front, din timpul recentelor lupte⁸. Filmul era preconizat a fi difuzat la Cinema Zaharia, începând cu data de 14 noiembrie.

Prin ordonanța nr. 254 din 16 noiembrie 1916, dată de George Corbescu, prefectul Poliției Capitalei, a fost stabilit orarul de funcționare a cinematografelor ce primiseră autorizație să dea spectacole: era un orar redus doar la orele după-amiezei, între 3 și 6 p.m.⁹

Dar situația de pe front nu era deloc favorabilă armatelor române și curând sudul țării a fost pierdut; în ciuda înverșunatelor lupte care s-au dat pentru apărarea Capitalei, Bucureștii au fost ocupați de inamic pe 23 noiembrie/6 decembrie 1916¹⁰. Administrația militară și civilă germană de ocupație a voit să facă din

² „Cinematografele”, în *Adevărul*, nr. 10589/1 septembrie 1916, p. 1.

³ *Adevărul*, nr. 10598/9 septembrie 1916, p. 2.

⁴ *Adevărul*, nr. 10602/13 septembrie 1916, p. 2.

⁵ *Adevărul*, nr. 10621/2 octombrie 1916, p. 2.

⁶ *Adevărul*, nr. 106136/27 septembrie 1916, p. 2.

⁷ *Adevărul*, nr. 10623/ 4 octombrie 1916, p. 2.

⁸ *Adevărul*, nr. 10660/10 noiembrie 1916, p. 2.

⁹ *Adevărul*, nr. 10668/18 noiembrie 1916, p. 2.

¹⁰ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919*, București, Editura Casa Școalelor, 1925, vol. II, p. 238–239; Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *Cronologia Primului Război Mondial 1914–1919*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2001, p. 69–73; Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, București, Meteor Publishing, 2014, p. 159–168; C. Bacalbașa, *Capitala supt ocupație. 1916–1918*, București, Editura Alcalay & Calafeteanu, 1921, p. 35.

România un exemplu de bună gospodărire și judicioasă grijă pentru bunăstarea și mulțumirea sufletească a locuitorilor – chiar dacă toate acestea nu erau decât simplă propagandă. La câteva zile după ocupare, pe 12 decembrie stil nou, a început să fie publicat periodicul *Gazeta Bucureștilor*, specificat a fi „Ediție de războiu sub ocupațiunea germană” a ziarului *Bukarester Tagblatt*. În paginile sale apar foarte curând anunțuri privind spectacole cinematografice. Majoritatea anunțurilor era bilingve, întâi în germană și apoi în română, spre a se evidenția că suntem o țară ocupată, iar limba română este tolerată.



Fig. 1 – Anunț pentru filmul *Salomea*, în *Adevărul*, nr. 10529/3 iulie 1916.

Repertoriul s-a modificat radical: dacă în timpul verii și toamnei anului 1916 rulau aproape exclusiv filme franțuzești și italienești în care jucau actrițe precum Stacia Napierkowska în *Salomea*¹¹ (Fig. 1) și *Reflectul trecutului*¹², Lida Gys în *Amorul tău mi-a salvat viața*¹³, Pima Menichelli în *Alma Mater*¹⁴ și Mistinguett în *Viața unei femei ușurate*¹⁵ – iar în completare erau date comedii cu Max Linder¹⁶ –, odată cu ocupația Capitalei au fost difuzate exclusiv filme produse de studiourile Puterilor Centrale sau de cele ale țărilor nordice, neimplicate în conflație. Astfel, la Cinema Lux de pe Str. Doamnei nr. 5, rula, în zilele de 5/18, 6/19 și 7/20 decembrie 1916, între orele 3 și 9 p.m. „marele succes mondial *Theodor Körner. Din leagăn până la mormânt*”, recomandat drept „tragedie istorică în 3 mari acte și 250 tablouri”¹⁷ (Fig. 2). În completare era dat un jurnal de război și o comedie. Așa cum s-a văzut, orarul a fost prelungit de la 3 la 6 ore. În același periodic se anunța redeschiderea „marelui și elegantului Cinema Select-Central” de pe Calea Victoriei nr. 60, vis-a-vis de Teatrul Național¹⁸. La scurt timp, Cinema Clasic de pe Bulevardul Elisabeta nr. 14 prezenta filmul *Der Herr ohne Wohnung* (Domnul fără casă)¹⁹. În primele zile ale următorului an, la Select-Central rula filmul *Om și demon* (Fig. 3) în care juca actorul Joseph

¹¹ *Adevărul*, nr. 10529/3 iulie 1916, p. 2.

¹² *Adevărul*, nr. 106136/27 septembrie 1916, p. 2.

¹³ *Adevărul*, nr. 10542/16 iulie 1916, p. 2.

¹⁴ *Adevărul*, nr. 10608/19 septembrie 1916, p. 2.

¹⁵ *Adevărul*, nr. 10564/7 august 1916, p. 2.

¹⁶ *Adevărul*, nr. 106134/25 septembrie 1916; nr. 106136/27 septembrie 1916, p. 2.

¹⁷ *Gazeta Bucureștilor*, nr. 197/ 4/17 dec. 1916, p. 2.

¹⁸ *Gazeta Bucureștilor*, nr. 198/ 5/18 dec. 1916, p. 2.

¹⁹ *Bukarester Tagblatt*, nr. 205/25 Dezember 1916, p. 2.

Schildkraut²⁰ (Fig. 4). Din 7 ianuarie, la Lux, a început să fie difuzată, de duminică până marți, „drama socială în 3 acte” – *Moartea zadarnică*, după un roman al prolificului scriitor și ziarist austriac Felix Salten (1869–1945), în care fuseseră distribuite staruri de primă mână precum danezul Waldemar Psilander (Fig. 5), Elsa Frölich (Fig. 6) și Ebba Thomson²¹.

CINEMA „LUX” KINO
Strada Doamnei, No. 5

ULTIMELR 3 ZILE
Vineri, Sâmbătă și Duminică

LETZE 3 TAGE
Freitag, Samstag & Sonntag

THEODOR KÖRNER

Din leagăn până la mormânt
Von der Wiege bis zum Grabe

Jurnalul Războiului. Kriegszeltung. Humoristische Komödie
Reprezentări orare de la 3 la 9 seara
Vorstellung von 3 bis 9.

Comitetul Cantinei Rahova
Zăce apel la înmold caritabile cari

„Café Astoria”
Bulevard Elisabeta No. 17
Wiedereröffnung
Sonntag 11. 24. Dez. 1916
Um freudl. Zuspruch wird gebeten.

AVIZ
Se aduce la cunoștință publică re-
deschiderea mareșului și elegantului
Cinema Select-Central
Calea Victoriei 56
Vis-a-vis de Teatrul Național

FOTO-BARASCH
Calea Victoriei, Fostul Vilacros,
vis-a-vis de poliția Capitalei, oferă
d-lor comercianți și fotografi, cari
poștale fotografice „Leonar”
47-1

Publicațiune
Se aduce la cunoștință publică ca
persoanele care au nevoie să obțină
informațiuni urgente, acte și afaceri
legale de la autoritățile din Capitală
și provincie, pot fi servite imediat
prin ajutorul
„Casei Provinciei”
fondată în 1909
Casă de informațiuni administra-
tive și financiare (trăiește și prin
correspondență), str. Luterană No. 13.

Fig. 2 – Anunț pentru filmul Theodor Körner. *Din leagăn până la mormânt*, în *Bukarester Tagblatt*, nr. 202/22 Dezember 1916.

CINEMA SELECT-CENTRAL KINO
60, CALEA VICTORIEI, 60

NUMAI 3 ZILE
Astăzi, mâine și poimâine
Regizorul artist

NUR 3 TAGE!
Heute morgen u. übermorgen:
Der weltberühmte Künstler

SCHILDKRAUT
In freudiger dramatischer... In dem schönen Drama
OM ȘI DEMON | MENSCH u. DAEMON
4 acte mari | 4 grosse Akte

GROSSER CIRCUS SIDOLI
Duminică 23, Luni 24, Marți 27 Decembrie st. v.
Sonntag 7., Montag 8., Dienstag 9. Januar n. St.

3 REPREZENTAȚII DE GALĂ 3
Prima la 2 1/2, a doua la 5 1/2, și a treia la 8 ore
suara, oas românești
Erste Vorstellung beginnt 1 1/2, zweite 4 1/2, dritte 8 Uhr abends
(mitteleuropäische Zeit). 200-2

Militarii și copiii plătesc prețuri jumătate.
Biletele se găsesc la Magazinul DEGE, Calea Victoriei și la
CASA CIRCULUI

CABARET de la 11 – 1 noaptea CABARET

Fig. 3 – Anunț pentru filmul *Om și demon*, în *Gazeta Bucureștilor*, nr. 213/3 ianuarie 1917.

²⁰ *Gazeta Bucureștilor*, nr. 213/3 ianuarie 1917, p. 2.

²¹ *Bukarester Tagblatt*, nr. 7/7 Januar 1917, p. 2.



Fig. 4 – Joseph Schildkraut, colecția autorului.

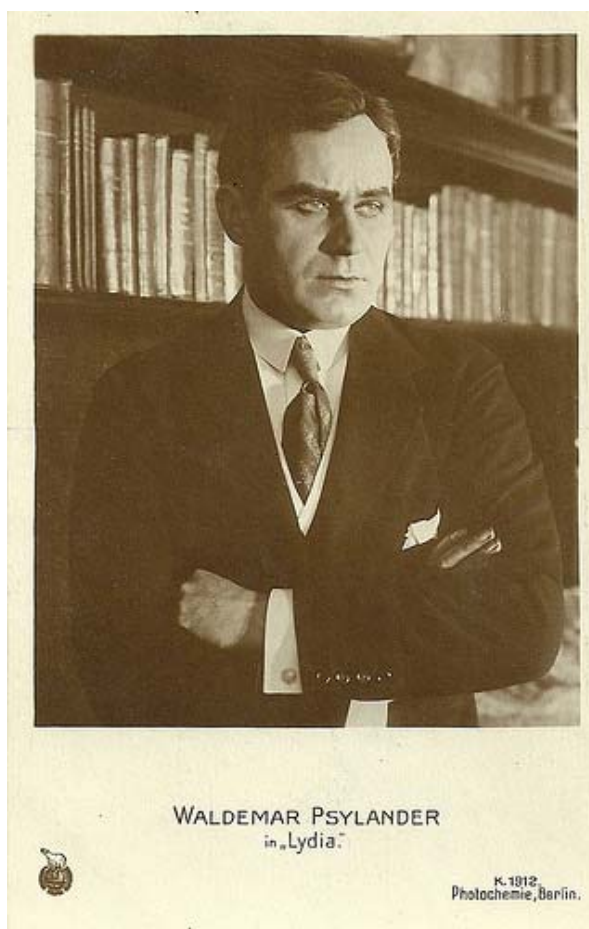


Fig. 5 – Waldemar Psilander, colecția autorului.



Fig. 6 – Elsa Frölich, colecția autorului.



Fig. 7 – Anunț pentru filmul *Trecerea lui Mackensen peste Dunăre*, în *Gazeta Bucureștilor*, nr. 215/5 ianuarie 1917.

Dar pe lângă filmele de divertisment – ce aveau, drept completare, jurnale de actualități cu ultimele știri de pe front, evident favorabile ocupanților – erau date și pelicule de propagandă, precum *Trecerea lui Mackensen peste Dunăre* – *Victoria lui Mackensen în Dobrogea*, distribuit tot la Select-Central (Fig. 7). În reclamă era făcută precizarea că: „Aceste filme au fost luate pe câmpurile de război, cu aprobarea Autorităților superioare militare, de operatori speciali de la Militär-Film u. Foto-Stelle BERLIN”²². Această peliculă a fost mutată la Cinema Palace (Bulevardul Elisabeta nr. 16), unde rula doar prima parte, iar spectatorii erau anunțați, pe 9 ianuarie, că nu avea să mai fie difuzată decât două zile²³. În aceleași zile, la Cinema Model erau date părțile a II-a și a III-a din filmul *Victoria lui Mackensen în Dobrogea*, publicul fiind informat în presă asupra tematicii. „Foarte interesant de văzut: Rezervoarele de benzină și petrol și marele silozuri de cereale din Constanța ÎN FLĂCĂRI. Casino-ul bombardat de un aeroplan”²⁴ (Fig. 8). Greu de spus cum era primită o asemenea reclamă de români!

²² *Gazeta Bucureștilor*, nr. 215/5 ianuarie 1917, p. 2.

²³ *Gazeta Bucureștilor*, nr. 40/9 ianuarie 1917, p. 2.

²⁴ *Ibidem*.

Die LETZTEN 2 TAGE

KINO PALACE 16 Boulevard Elisabetha

Nur heute und SONNTAG — Numai astăzi, și DUMINICĂ

MACKENSENS SIEGESZUG durch die DOBRUDSCHA I. TEIL — Partea I-a

VICTORIA Iul **MACKENSEN** In DOBROGEA

TRECEREA Iul **MACKENSEN** peste DUNĂRE

VAR ETE-THEATER ALHAMBRA

STR. SARINDAR 14. Beginn 8 Uhr abends.

Ab heute **NEUES PROGRAMM** — Erstklassige Kräfte

Theaterbuffet zut ausgewählt.

KINO LUX

Morgen Samstag, 10. Febr.
Măine Sâmbătă 10 Febr.
dela 3 la 7 seara
mit grossem Erfolg:

Andreas Hofer
Răscoala —
Tirolenilor

Dramă națională în 5 acte
VEDERI SPLENDEDE
MUZICĂ ORIGINALĂ

TEATRU LYRIC

Compania lirică română Grigoriu
Kum, Operetten-Gesellschaft
Director: V. MAXIMILIAN
Vineri (Freitag) 9. Februar.
DIE LUSTIGE WITWE
Văduva Veselă

Duminică (Sonntag) 11. Februar: MATINEE
Die Fledermaus (LILIAUL)
Maeștru concertator Hans Skobontzi Orchester 30 Personen. Bilete la Agenția Teatrului Român, Piața Imobiliară

KINO CLASIC

Ab heute und an den folgenden Tagen wird gezeigt:

„DAS GEHEIMNIS DES GESTORBENEN“
mit dem grössten Schauspieler
W. Psilander

NUR heute u. SONNTAG
Numai azi și DUMINICĂ la **MODEL** Kino

Piața Mălace Măcelaru

(Partea II und III) TEIL

MACKENSENS
SIEGESZUG durch die DOBRUDSCHA
wobei man auch die BENZIN- u. PETROLEUMTANKS u. die grossen GETREIDESPEICHER bei Constanța IN BRAND sehen kann

VICTORIA Iul **MACKENSEN** In DOBROGEA

„Punkte interessant de văzut:“
Rezervoarele de BENZINĂ și PETROL și Marele Silozuri de cereale din Constanța

IN FLĂCĂRI
CASINO-ul bombardat de un aeroplan.

Die Direktion des Palast-Hotels

bringt zur Kenntnis,
dass der
Restaurationssaal jetzt
gut geheizt wird.

Fig. 8 – Anunț pentru filmele *Trecerea lui Mackensen peste Dunăre* și *Andreas Hofer. Răscoala Tirolienilor*, în *Gazeta Bucureștilor*, nr. 40/9 februarie 1917.

Spre a pune în lumină vitejia, curajul și patriotismul german, precum și tradițiile de luptă ale națiunii lor, autoritățile de ocupație aduceau filme cu subiect istoric, mobilizator – și moralizator pentru cei care le erau oponenți –, așa cum fusese cel deja amintit despre viața, opera și sfârșitul poetului-soldat Theodor Körner, mort în luptele contra lui Napoleon, sau cel despre un alt martir pentru cauza libertății, *Andreas Hofer. Răscoala Tirolienilor*, ce a rulat la Lux începând cu data de 10 februarie, și era recomandat drept „dramă națională în 5 acte. Vederi splendide. Muzică originală”²⁵.

Într-un articol apărut în *Gazeta Bucureștilor* din 13 februarie 1917, intitulat: „Filmurile înțelegerii” și semnat de scriitorul de recentă celebritate Alfred Bratt – cel care, în 1916, repurtase un mare succes cu

²⁵ Ibidem.

romanul *Die Welt ohne Hunger* (Lumea fără foamete) – se vorbea despre filmele de propagandă turnate de inamici și despre urmările nefaste ce le au acestea asupra publicului tânăr ce nu poate face diferența între ficțiune și realitate, dedându-se, după vizionare, la acte criminale. Cu specifica înclinare a germanilor spre analiză și teoretizare, autorul investiga producția jurnalelor de război ale aliaților, comentându-le stilul și consecințele asupra spectatorilor. Astfel, în cinematografele rusești începuseră a fi refuzate filmele de război italiene din cauză că în ele erau reprezentate fapte de eroism atât de exagerate, încât publicul muscălesc începuse să critice acțiunile propriilor armate imperiale ce păreau incapabile și lipsite de vitejie în comparație cu acelea de pe ecran. Autorul își orienta apoi cercetarea spre filmografia de front a franco-britanicilor: „În anul al doilea de războiu aceste experimente ale filmelor eșiră din zisele studii ale începutului, și acum începu era filmelor de propagandă așa numite «oficiale», puse în scenă de către autorități. Guvernele aliate puseră în serviciul lor posibilitățile militare și politice ale filmului. În Anglia se întrebuițea necurmat ecranul cinematografic pentru scopuri de achiziționarea recruților. (...) Englezii susțin chiar despre aceste filme luate de pe fronturi că ele ar fi așa grozav de veritabile, încât sute de operatori și-ar fi pierdut viața în ploaia de gloanțe. Precauți însă, ei nu publică numele acestor războinici ai filmului. Totuși, nu e de negat că unele din aceste filme uriașe vor fi adus mici servicii propagandei engleze din străinătate. Dar, precum fiece compt, tot așa și comptul filmului aliaților posedă în războiu o pagină de Debit și una de Credit. Și încheind bilanțul, după chiar mărturisirile aliaților, se poate constata că paguba filmului e mai mare decât câștigul lui!

Mai ales în Anglia și în Franța dăunătoarele efecte morale ale reprezentațiunilor de filmuri în epoca războiului au crescut considerabil. (...) Pericolul filmelor joacă azi aproape același rol la tineretul poporului englezesc ca și cheștiunea alcoolului la adulți. (...) Încă mai dezastruoase sunt urmările dramatice de filmuri în Franța. Publicul deprins din cauza filmelor de războiu din 1914 și 1915 a privi la cele mai sălbătice grozăvii de pe ecranul cinematografic, reclamă de la filmele civile cel puțin tot așa de sângeroase anexe. Și fabricanții de filme, în lipsa măsurilor propice a autorităților, se supun acestor dorinți cu multă bunăvoință. Un mare ziar parizian a făcut deunăzi constatarea că din 50 de filme moderne franceze, cel puțin 48 dintr'însele conțin un omor. Efectele acestor exhibițiuni nu se lasă a fi așteptate. Urmând exemplului dat de filme, băietani de școală francezi fonderă numeroase «bande» ai căror membri voră a se comporta în viața practică asemănător eroilor de pe ecranul cinematografic. Aceste bande își dau numele după titlul filmelor de tiragiu – «Banda tâlharului Zigomar», «Cercul albastru», «Masca cu dinții albi» și așa mai departe (...)»²⁶.

Nu e vorbă, această problemă existase încă dinaintea intrării României în război și, în 1915, se instituise o comisie de cenzurare a filmelor ce urmau a fi difuzate despre care scria, mai în glumă, mai în serios, periodicul umoristic *Mojicul*. Stabilind tematica filmelor în două categorii, autorul – ce semna cu inițiala A – atrăgea atenția asupra pericolului social pe care-l prezentau peliculele cu violență: „Filmele, la cinematograf, sunt de două feluri: cu bandiți și cu mascarlăcuri. Cele cu bandiți, zice prefectura poliției, ascut instinctele pungașilor – ba, se citează cazul unor găinari surprinși la un astfel de spectacol cu cuțite în buzunare, ca să studieze meșteșugul la fața locului»²⁷.

Articolul lui Alfred Bratt părea că dorește a distra atenția tocmai de la asidua propagandă pe care o făceau filmele germane ce rula pe ecranele bucureștene. În chiar acel interval, la Cinema Zaharia de pe Lipscani – unde cu doar trei luni în urmă era anunțat că se va difuza pelicula *Marele Război pentru Libertatea Neamului Românesc* – rula filmul *Cucerirea Bucureștilor, 6 Decembrie 1916*. În programul acelui cinematograf, tipărit cu titluri de-o șchioapă, în roșu, era prezentat, pe două coloane, în germană și română, conținutul peliculei în care era subliniată importanța ocupării orașului și entuziasmul locuitorilor la vederea trupelor germane învingătoare, ce defilau pe străzi:

„**Ziua de 6 Decembrie 1916** este și va rămâne, fără îndoială, **o zi istorică** în acest mare și nesfârșit război mondial – **o zi memorabilă** pentru orașul București și pentru bieții Bucureșteni. (...) A fost într'adevăr de ajuns ca acest public Bucureștean atât de greu încercat, să afle de intrarea primelor patrule de cavalerie că **mii, zeci de mii de oameni din toate straturile populației**, să se reverse asupra străzilor din centrul Capitalei și să urmărească cu interes tot mai mare acest mare eveniment istoric pe care îl înfăptuiau armatele Imperiale germane cari ocupau rând pe rând Palatul Regal, Ministerele, Prefectura Poliției, Primăria și toate celelalte autorități. Cu același mare interes, cu aceeași vădită curiozitate, publicul Bucureștean a urmărit, în ziua de 6 Decembrie și în zilele următoare trecerea prin centrul Capitalei a vitejelor armate Imperiale germane, a căror ținută impunătoare, echipamente și munițiuni au făcut pe cei mai mulți români să exclame cu admirație

²⁶ Alfred Bratt, „Filmurile înțelegerii”, *Gazeta Bucureștilor*, nr. 44/13 februarie 1917, p. 1.

²⁷ A., „Examinarea filmelor cinematografice”, *Mojicul*, nr. 2/8 martie 1915, p. 14.

și să se întrebe mirați unul pe altul: «cu ăștia am vrut noi să ne luptăm?!» (...) Toate aceste momente, cari prin însemnătatea lor sunt și vor rămâne istorice, au fost prinse și fixate în toate detaliile lor pe pelicula nemuritoare a cinematografului de mâna dibace a unui operator vigilant și vor putea să fie văzute pe pânza Marelui cinematograf ZAHARIA *în fie care zi* de la 3–7 cu începere de joi 22 Februarie²⁸ (Fig. 9). În completarea acestei pelicule era dată o comedie în 3 acte, *Die Welt ohne Maenner* (Lumea fără bărbați), în care apărea starul britanic Madge Lessing (1866–1932), cântăreață și actriță de cinema deopotrivă (Fig. 10), care făcuse o frumoasă carieră pe platourile germane, de neuitat fiind filmul *Der blauen Maus* (Șoricelul albastru) din 1913, ce era menționat și în reclama respectivă ca o garanție a calității noii reprezentații.

Ab DONNERSTAG 22 Febr.
TAG-TAEGLICH von 3-7 Uhr
Abends im grossen KINO
Cu începere de JOI 22 Febr.
IN FIE-CARE ZI de la 3-7
în marele Teatru-CINEMA

ZAHARIA
-- 37 Str. Lipscani 37 --

IM Eroberten Bukarest
= 6 Dezember 1916 =

Cucerirea Bucureștilor
= 6 Decembrie 1916 =

Der 6. Dezember 1916 wird ohne Zweifel ein historischer Tag in diesem an grossen Taten reichen Weltkrieg bleiben. In dem rumänischen Feldzug bezeichnet er einen entscheidenden Abschnitt, und deshalb wird er ein denkwürdiger Tag auch fuer die Stadt Bukarest und deren Einwohner bleiben, die nach einem viermonatlichen in Unruhe vor den Fliegern und Luftschiffangriffen verlebten Leben endlich wieder frei atmen konnten. Die mitgenommenen Nerven entspannen sich und das Gefühl der Befreiung uebertreibt sich auch auf diejenigen, die nicht von den Deutschen und deren Verbündeten eine politische Befreiung erwartet hatten. So war es zu verstehen, dass auf die ersten Nachrichten von der Uebergabe der Stadt Zehntausende aus allen Stadtgegenden nach dem Zentrum strömten und die einmarschierenden Truppen der Mittelmächte sehen wollten.

Mit dieser Neugierde, einem historischen Ereignis persönlich beizohnen zu wollen, verband sich das Interesse an den verletzten Soldaten. Im Beisein grosser Zuschauermassen ging die Dienstung des Königlich-Schlosses, der Ministerien, der Polizeifaktoria, des Bürgermeistereis und anderer wichtiger Amtsbauwerke vor sich. Alle diese Augenblicke, auch der Dankgottesdienst in der deutsch- evangelischen Kirche in Gegenwart seiner Exzellenz des Herrn Generalfeldmarschalls am 24. Dezember, wurden in allen Einzelheiten kinematographisch aufgenommen und damit fuer die Zukunft festgehalten.

Dem Publikum von Bukarest wird in den nachsten Tagen Gelegenheit gegeben werden diesen historischen Film in einem der grosssten Kinos zu betrachten und mit Selbsterleben zu vergleichen. Auch die traurigen Spuren der grossen Kämpfe, die zerfahrenen Chausseen in der Umgebung der Stadt usw. wird der Film im Bilde wiedergeben. Die zertrümmerten Fahrzeuge, gefallene Soldaten, Plünderungen, auf der Flucht zurückgelassene Material aller Art zeigen den Lebensweg, den die rumänische und die russische Armee auf ihrer eiligen Flucht zurücklegen mussten.

Mit den bereits fruher geseigten Filmen von Mackensens Donauübergang und Mackensens Siegen durch die Dobrudscha wird der neue Film eine lebendige Erinnerung an diese Zeit und eine der lebendigsten Urkunden fuer den unparteiischen Geschichtsschreiber bilden, der den Abschnitt «rumänische Front» des Weltkrieges einmal schreiben wird.

Isia Excelenței Sale Generalul Feldmarschall von Mackensen, districțiunea Bucureștilor (Cruci de răz) făcută în prezența Excelenței Sale pentru serviciul divin, dela biserica Evanghelist, servirea la care a luat parte și Excelența sa.

Toate aceste momente, cari prin însemnătatea lor sunt și vor rămâne istorice, au fost prinse și fixate în toate detaliile lor pe pelicula nemuritoare a cinematografului de mâna dibace a unui operator vigilant și vor putea să fie văzute pe pânza Marelui cinematograf ZAHARIA *în fie care zi* de la 3–7 cu începere de joi 22 Februarie.

Înnoptatul acestui însemnat film da prilej tuturor să vadă urmele dureroase ale marilor lupte ce au avut loc în ajun în jurul Bucureștilor—pentru cucerirea Bucureștilor: goalele cari dau spre București acoperite de cadavre; case și automobile rătăcinate, sfărâmate, mutilate de tot felul pierdute. Toate aceste la o lăsat amint. graba cu care armatele rusești și rusești au trebuit să părăsescă câmpiile de luptă din preajura Bucureștilor și să lase Bucureștii în mâna învingătorului. Filmla se termină: și ce altă fi putut termina mai bine **acest film atât de interesant pentru Bucureșteni** decât făcând să reapară în ochii tuturor, clopotul cel mare al Mitropoliei, acest clopot care cede și va răzuna pentru Bucureșteni un simbol vesnic al suferinței aminte de zilele de groază prin care au trecut—un simbol care va vesti și generatiilor viitoare de spiriții bolnice. «Căten armat», forțat să părăsească în hărtii fugăre, bombardat de Zeppelinuri și aeroplan, înaintea urmirilor amenințate, semnale de alarmă, furturile aeroplan, suferințele și durerea și mai ales al acestui clopot al Mitropoliei, care va răzuna încă mult timp în urechile grea tinerilor Bucureșteni.

Das Programm endigt mit dem schönen Lustspiel:
DIE WELT ohne MAENNER
3 grosse Akten — in der Hauptrolle die berühmte Künstlerin
MADGE LESSING
die in der „BLAUEN MAUS“ so grossen Erfolg hatte

Programul se termină cu vostromă comedie în 3 acte
LUMEA fără BARBAȚI
In rolul principal cunoscută
— artistă —
MADGE LESSING
care a reușit un mare succes în comedia ȘORICELUL ALBASTRU

Fig. 9 – Programul de sală al filmului *Cucerirea Bucureștilor*, 6 Decembrie 1916, colecția Bujor T. Râpeanu.

Spre sfârșitul lunii septembrie a anului 1917, în Capitală își începe apariția un periodic de cultură, *Scena*, ce era recomandat în subtitlu drept „Ziar zilnic de Teatru, Muzică, Literatură, Artă, Sport”. Aflat sub redacția gazetarului și dramaturgului A. de Herz, acesta urmărea să prezinte viața culturală din teritoriul aflat sub ocupație și, mai ales, din București. În coloanele sale, mai ales, pe ultima pagină, erau inserate anunțuri despre filmele ce rula în intervalul respectiv. Pentru prima oară este dată, la vreme de război, o listă a tuturor cinematografelelor bucureștene, cu adresele lor. Acestea erau în număr de 14 și majoritatea erau concentrate în zona centrală: Cinema Zaharia pe str. Lipscani, Regal, Vlaicu și Palace pe Bulevardul Elisabeta, Bristol și Apollo pe str. Academiei, Terra, Doamnei și Venus pe str. Paris (Doamnei), Model la Piața Matache Măcelaru, Marconi pe Calea Griviței, Volta-Buzești pe str. Buzești, Clasic-Moșilor și Jupiter pe Calea Moșilor²⁹. Și mereu se redeschideau săli ce fuseseră închise din diverse motive, mai ales, din cauza timpurilor vitrege ale războiului. Așa, spre pildă, pe 8 octombrie era anunțat un asemenea eveniment: „REDESCHIDEREA «CLASICULUI». Astăzi după-amiază se va redeschide vechiul și popularul cinematograf «Clasic» de pe bulevardul Elisabeta. Se va proiecta și un foarte frumos film de război: *Katharina Karaschin*. Prețurile populare ca și în trecut³⁰. Pe lângă acestea, cu anumite ocazii se mai făceau

²⁸ Mulțumim și pe această cale domnului Bujor T. Râpeanu pentru generozitatea cu care ne-a pus la dispoziție acest program.

²⁹ *Scena*, nr. 46/11 noiembrie 1917, p. 4.

³⁰ *Scena*, nr. 12/8 octombrie 1917, p. 3.

proiecții de film și în săli de teatru, precum în Teatrul Carol cel Mare de pe str. Eforie, unde, din data de 10 decembrie 1917, se luase hotărârea a fi date filme în fiecare după-amiază, exceptând zilele de joi și duminică³¹. Aceasta demonstra că exista un public numeros și fidel, care frecventa cu asiduitate sălile unde erau difuzate filme. În timpul verii erau foarte căutate proiecțiile în aer liber, pentru că anumite săli aveau și câte un spațiu deschis în care dădeau reprezentații. Astfel, pe 25 mai 1918, avea să se deschidă Grădina-Cinema-Variété Astoria, aflată lângă Cișmigiu, pe Bulevardul Elisabeta nr. 22, și era pregătită pentru deschidere Grădina Cinema Zefirul, „cea mai favorită (*sic!*) grădină a populației distinse a Capitalei”³². Pe 30 mai același an se deschidea Arena Păcei (fosta grădină Colos de lângă Prefectura Poliției)³³, iar pe 10 iunie s-a inaugurat Grădina Cinema Volta-Buzești³⁴.



Fig. 10 – Madge Lessing, colecția autorului.

Gazetar combativ, De Herz a luat atitudine fermă atunci când Primăria intenționa să mai supună instituțiile de spectacol la încă o taxă pe lângă aceea percepută de administrația militară germană. În articolul *Taxele pe teatre și cinematografe*, el spunea: „O a doua taxă ar aduce, fără îndoială, închiderea multor săli de spectacole și a multor localuri pentru că sau administrațiile vor trebui să plătească taxa din rețeta brută, lucrul care nu le-ar conveni față de enormele cheltuieli de până acum, în plus taxa ce se plătește administrației militare, sau ar plăti publicul, mărindu-se prețul locurilor și în cazul acesta lumea s-ar abține de la reprezentații. Taxa pe care o percepe astăzi administrațiunea militară, de zece și de cincisprezece la sută se varsă în fondul comunei, așa că astăzi comuna ar percepe o a doua taxă cu totul ilegal. (...) Desigur că dispozițiunea primăriei este cam pripită, așa că nu trebuie să se alarmeze nimeni. Rămânem la vechea stare de lucruri, până când va avea loc o discuție între administrațiunile germane și române, *dar în niciun caz nu va fi îngăduită perceperea a două taxe, din acelaș loc și pentru acelaș scop*”³⁵.

³¹ *Scena*, nr. 73/8 decembrie 1917, p. 3.

³² *Scena*, nr. 133/24 mai 1918, p. 4.

³³ *Scena*, nr. 139/30 mai 1918, p. 4.

³⁴ *Scena*, nr. 150/10 iunie 1918, p. 4.

³⁵ *Scena*, nr. 44/9 noiembrie 1917, p. 1.

Cinema-Variet� REGAL Astăzi și în zilele următoare Cel mai interesant și senzațional film apărut până azi Femeia judecă Poveste sentimentală în 4 acte Interpretată de cunoscuți artiști în frunte cu marea Maria Carmi care în cursul istoriei de acum 300 ani joacă în rolul unei judecătoare și găsește în tulburarea judecării dreptății și cinstită pentru toată lumea Spectacolul se termină cu o delicioasă comedie: Albertică Vărgat	Teatru CLASIC Cinema Elisabeta 14 Astăzi Duminică 7 Octombrie dela orele 3—8 seara Program grandios Cinematografic Garda bulgară pe Egee Jurnal de război Elena Richter Marea tragedie în grandiosul film pentru prima oară în România Martira Amoriei Tragedie modernă în 4 acte Dela orele 8—12 seara vor debuta Spectacolele numere de atracție în continuare cu filmul D-ra Emilia Macedonescu totă subțire în Comedia. Găburile Orchestra proprie sub direcția Maestrului concertator d. RODEL	Cinema Lux Astăzi și în fiecare seară Pentru prima oară În vârtejul vieții... Dramă sentimentală în 3 acte din viața artiștilor mari Toată acțiunea înconjurată de lux și mare bogăție se petrece în mijlocul splendorilor vechii din Spania Programul mai cuprinde: Peștișorul de Aur O comedie delicioasă și JURNALUL războiului O orchestra specială de 12 persoane acompaniază programul	Cinema ZAHARIA Contele DOHNA și vasul său Möwe Cinema BRISTOL Bd. Academiei Să se facă lumină LA FINE ACTUALITĂȚI de RĂZBOI	Cinema Palace SKELETUL Mișcătoare dramă în 3 acte Iar o REVISTĂ de Cesar Pruteanu Cu concursul excentricilor și dragii D-ne ELVAS D-lui Eugeniu POPASU, d-nei MARIA Stoianescu și ceilalți artiști formând o splendidă ansamblu teatral cu muzică din nou
Cinema VLAICU FIICA Contrabandistului La fine Cronica săptămânală	CINEMA DOAMNEI Contesa HELA în rolul principal Hella Moja	CINEMA MODEL CÂNTECUL VIEȚII cu ALWIN NEUSS și clownul Mărculescu	Cinema MARCONI Calea Griviței Thöra West și Trupa Nicolau	CINEMA TERRA Elixirul uitărei Programul se termină cu o nouă succintă și actualizată de război și UN PROGRAM DE VARIET�

Fig. 11 – Programul cinematografelor, în *Scena*, nr. 13/9 Octombrie 1917.

În acest periodic de cultură, pe lângă anunțurile ce apăreau concentrate pe ultima pagină, cu data la care puteau fi vizionate reprezentațiile (Fig. 11), erau publicate și cronici de specialitate, de unde cititorii puteau afla o opinie avizată asupra spectacolului cinematografic dorit. Astfel, despre documentarul intitulat: *Contele Dohna și vasul său Möwe*, ce relatează aventurile unei nave de război germane care se acoperise de glorie prin acțiunile ei îndrăznețe ce erau prezentate pe ecran, se făcuseră multe anunțuri și descrieri amănunțite cu 10 zile înainte de a fi difuzat³⁶. *Möwe* era o navă civilă ce transportase banane și care, transformată și armată, a avut deosebite victorii sub comanda căpitanului de corvetă Nikolaus zu Dohna-Schlodien, scufundând 34 de nave comerciale inamice în doar două ieșiri în larg, iar una dintre minele pe care le lansase a trimis la fund, în ianuarie 1916, cuirasatul britanic King Edward VII³⁷. Lansarea filmului pe ecranele Capitalei a fost precedată de o promovare foarte insistentă în care publicul era pregătit să vadă imagini pline de forță și de verism. Pe 9 octombrie, într-o reclamă, se preciza: „Filmul «Möwe» care se va proiecta astăzi seară la *Select-Central* și *Zaharia*, așa cum e alcătuit de Contele Dohna, e un document care vorbește numai și numai adevărul. El e oglinda credincioasă a isprăvilor marinarilor germani de pe vestitul vas de război. Nimic nu e inventat, nimic nu e imprimat în mod artificial, ci e un film de război real. În filmul acesta se mai poate vedea și purtarea marinarilor germani față de adversarii lor. Scenele ce le conține vor face repede senzație în publicul nostru și vor aduce la *Cinema Zaharia* și *Select-Central* chiar pe aceia cărora nu le plac reprezentațiile cinematografice”³⁸. Se ajunsese atât de departe cu apologia încât una dintre notițe era intitulată: *Vasul fantomă* de parcă ar fi fost vorba nu de o navă contemporană, ci de una legendară precum „Olandezul zburător” din opera omonimă a lui Richard Wagner: „Călătoria plină de aventuri a crucișătorului «Möwe» a fost luată după natură pentru un film de către primul ofițer al vasului, d-l Căp. Lt. Wolf. O călătorie de câteva luni, de la plecare și până la întoarcere, oferă spectatorilor o serie de aventuri despre care, de altfel, s’a citit cu admirație în ziare. Deși suntem obicinuți cu minuni de eroism și cu minunile tehnicii moderne, rămânem uimiți în fața splendorilor acestor proiecțiuni”³⁹. Într-o nouă informație despre această peliculă de excepție, intitulată: *Un căpitan de vas cinematografiază isprăvile vasului său*, era făcută afirmația că filmările i-au aparținut chiar comandantului Dohna: „Isprăvile vaporului «Möwe» al contelui Dohna sunt cunoscute publicului din telegramele publicate de ziare ori crâmpie cel puțin. Cele ce a avut de întâmpinat însă acest vas, cum și hărțuierile flotei inamice care era vecinic pe urmele lui, fără să-i poată aduce vreun rău – ba dimpotrivă – sunt însă mai presus de închipuirea noastră. Închipuiți-vă un vas de război în mijlocul mărilor și oceanelor, cu personalul său, întotdeauna la pândă ca să nu fie scufundat și gata oricând să scufunde un vas inamic; apoi cortegiile de corăbii încărcate cu prizonieri, cu prăzi bogate

³⁶ *Scena*, nr. 3/29 septembrie 1917, p. 3.

³⁷ Ian Westwell, *The Complete Illustrated History of World War I*, London, Hermes House, 2014, p. 57.

³⁸ *Scena*, nr. 13/9 octombrie 1917, p. 3.

³⁹ „Vasul Fantomă”, *Scena*, nr. 10/6 octombrie 1917, p. 3.

de război, în drum spre patrie, iar pe căpitanul vasului, vestitul conte Dohna, dând ordine și în același timp imprimând cu mașina cinematică toate isprăvile vasului său și formând astfel un film care să rămână de pomină generațiilor viitoare. Un lucru asemănător nu i-ar fi trăznit prin cap unui căpitan de vas american”⁴⁰. Concluzia gazetarului că un american nu ar fi avut această idee este cel puțin bizară. După premiera ce avusese loc pe 8 octombrie la Cinema Select-Central și Zaharia a fost publicat un comentariu ce abunda în superlative la adresa filmului și a căpitanului-operator⁴¹ (Fig. 12). După două zile se revenea cu noi laude: „La cinematografele «Select-Central» și «Zaharia» filmul *Contele Dohna și vasul său Möwe*, culmea perfecțiunii cinematografice, continuă să atragă la toate reprezentațiunile un numeros public. Nu e de mirare acest succes, căci peripețiile acestui vas eroic, pericolele prin care a trecut și a ieșit nevătămat, pagubele pricinuite flotelor inamice, pentru ca cineva să-și facă o idee despre ele trebuie să vază filmul care continuă să ruleze până la sfârșitul săptămânei (...)”⁴². În original, filmul se numea: *Graf Dohna und seine Möwe*, avea 1 376 m de peliculă și dura 35 de minute, iar premiera avusese loc pe data de 2 mai 1917, la Opera din Berlin.



Fig. 12 – Contele Nikolaus zu Dohna-Schlodien, comandantul lui „Möwe”, colecția autorului.

În același interval când era prezentat filmul de propagandă menționat, pe celelalte ecrane bucureștene rulau filme cu titluri atrăgătoare prin nota lor romantică, dramatică sau misterios-lugubră, în care protagoniști erau staruri ale ecranului vremii: la Regal era *Femeia judecată* cu Maria Carmi (Fig. 13), la Doamnei, *Contesa Hela* cu Hella Moja (Fig. 14), la Clasic *Martira amorului* cu Ellen Richter (Fig. 15), la Model *Cântecul vieții* cu Alwin Neuss⁴³. În alte reclame apărute tot acolo nu erau specificați actorii, ci doar titlurile, foarte sonore, ale peliculelor difuzate: la Vlaicu *Fiica contrabandistului*, la Bristol *Să se facă lumină*, la Terra *Elixirul uitărei*, la Lux *În vârtejul vieții...*, la Marconi *Thöra West*, iar la Palace *Skeletul*⁴⁴. În intervalul

⁴⁰ „Un căpitan de vas cinematiciază isprăvile vasului său”, *Scena*, nr. 11/7 octombrie 1917, p. 3.

⁴¹ „Premiera filmului Möwe”, *Scena*, nr. 15/11 octombrie 1917, p. 3.

⁴² *Scena*, nr. 17/13 octombrie 1917, p. 3.

⁴³ *Scena*, nr. 13/9 octombrie 1917, p. 4.

⁴⁴ *Ibidem*.

30 octombrie – 1 noiembrie, pe ecrane au putut fi vizionate filmele: *Umbra diavolului* cu Mia May în rol principal (Fig. 16), *Casa patimilor* cu Maria Carmi, *Puterea soartei* și *Pumnul soartei*, ambele cu Alwin Neuss, precum și *Păcatul castelanei*, *Tortura sârmaneii artiste*, *Dragoste și nebunie*, *Iubire vinovată*, *Talismanul prevenitor*, *Fantoma* – la ultimele nefiind trecuți interpreții⁴⁵. În general, erau alese titluri de senzație care să asigure un public numeros, curios să afle mai mult despre personajele și poveștile tragice pe care le anunțau: *Om și demon* cu Joseph Schildkraut⁴⁶, *Moartea zadarnică* în care roluri principale aveau Waldemar Psilander, Elsa Frölich și Ebba Thomson, *Satanita* cu celebra cântăreață Christel Holch⁴⁷, *Depravata* cu Mia May, *Slăbiciunile femeii* cu Maria Carmi, *Castelanul din Hohenstein* cu Bern Aldor⁴⁸, *Iubire vinovată* cu Rita Sacchetto⁴⁹, *Bandiții demascați* cu Sybil Smolowa⁵⁰ (Fig. 17), *Nu pot uita trecutul* cu Leda Gys, *Răzbunarea sângelui* cu Paul Wegener⁵¹ și tot cu acesta *Vrăjitorul morții*⁵² (Fig. 18), *Fata din popor* cu Rosa Porten⁵³ (Fig. 19), *Moartea regelui diamantelor* cu Olaf Föns⁵⁴ (Fig. 20) și tot cu el *Asasinul misterios*⁵⁵, *Viața unei cocote* cu Erna Morena⁵⁶ (Fig. 21), *Mâini invizibile* cu William Voss⁵⁷, *Răpirea frumoasei cadăne* cu Rita Sacchetto⁵⁸ (Fig. 22), *Iubire vinovată* și *Americana în harem*⁵⁹ în care tot ea era star, *Dragostea ta! e viața mea...!* cu Ellen Aggerholm⁶⁰, *Regina din Travenkore* cu Elga Beck⁶¹, *Pe calea desfrâului* și *În întâmpinarea morții* cu Ebba Thomson⁶², *Lanțuri rupte* cu Henny Porten⁶³ și tot cu ea *Aventura unei văduve*⁶⁴ și *Căsătorie nenorocită*⁶⁵ (Fig. 23), *Omul cu masca* cu Fritz Odemar⁶⁶, *Contesa criminală* cu Maria Fein, *Siberia* cu Clara Young⁶⁷, *Pe pragul decăderii* cu Olga Desmond⁶⁸ (Fig. 24), *Misterele Africii* cu Mia și Joe May⁶⁹, *Femeia viperă* cu Edith Meller⁷⁰ (Fig. 25), *Făgăduiala* cu Lya Mara⁷¹ și tot cu ea *Logodnica aristocratului*⁷² (Fig. 26), *Patimile tinereței* cu Camilla Hollay⁷³, *Mândrie și amor* cu Gilda Langer⁷⁴, *Artă, drept și crimă* cu Mady Christians⁷⁵ (Fig. 27), *Când doi se iubesc* cu Igaly Sandy⁷⁶, *Aventura Lady-ei Glane* cu Otto Pietsch⁷⁷, *Rățiunea inimei* cu Erna Morena și Harry Liedtke⁷⁸ (Fig. 28), *Ștrengărița* cu Rita Clermont⁷⁹ (Fig. 29), *Păianjenul Evei* cu Alwin Neuss și Wanda Barré⁸⁰, *Coruptă de un frate* cu Eva Speier⁸¹, *Homunculus* cu Olaf Fönss⁸² etc., etc. Toate aceste filme dramatice erau însoțite de comedii menite să destindă nervii spectatorilor și de jurnale de actualități de pe front care să-i informeze, iar în pauze sau în

⁴⁵ *Scena*, nr. 34/30 octombrie 1917, p. 4; nr. 35/31 octombrie 1917, p. 4; nr. 36/1 noiembrie 1917, p. 4.

⁴⁶ *Gazeta Bucureștilor*, nr. 20/3 ianuarie 1917, p. 2.

⁴⁷ *Bukarester Tagblatt*, nr. 24/ 7 Januar 1917, p. 2.

⁴⁸ *Scena*, nr. 69/4 decembrie 1917, p. 4.

⁴⁹ *Scena*, nr. 72/7 decembrie 1917, p. 2.

⁵⁰ *Scena*, nr. 74/9 decembrie 1917, p. 2.

⁵¹ *Scena*, nr. 77/12 decembrie 1917, p. 4.

⁵² *Scena*, nr. 83/18 decembrie 1917, p. 2.

⁵³ *Scena*, nr. 91/26 decembrie 1917, p. 2.

⁵⁴ *Scena*, nr. 33/7 februarie 1918, p. 2.

⁵⁵ *Scena*, nr. 36/10 februarie 1918, p. 2.

⁵⁶ *Scena*, nr. 22/26 ianuarie 1918, p. 2.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Scena*, nr. 65/11 martie 1918, p. 2.

⁵⁹ *Scena*, nr. 106/23 aprilie 1918, p. 3.

⁶⁰ *Scena*, nr. 70/16 martie 1918, p. 4.

⁶¹ *Scena*, nr. 31/5 februarie 1918, p. 3.

⁶² *Scena*, nr. 42/16 februarie 1918, p. 2; nr. 87/4 aprilie 1918, p. 2.

⁶³ *Scena*, nr. 72/18 martie 1918, p. 4.

⁶⁴ *Scena*, nr. 151/11 iunie 1918, p. 4.

⁶⁵ *Scena*, nr. 172/2 iulie 1918, p. 4.

⁶⁶ *Scena*, nr. 87/4 aprilie 1918, p. 4.

⁶⁷ *Scena*, nr. 114/1 mai 1918, p. 4.

⁶⁸ *Scena*, nr. 121/11 mai 1918, p. 4.

⁶⁹ *Scena*, nr. 133/24 mai 1918, p. 4.

⁷⁰ *Scena*, nr. 151/11 iunie 1918, p. 4.

⁷¹ *Scena*, nr. 240/ 9 septembrie 1918, p. 4.

⁷² *Scena*, nr. 293/2 noiembrie 1918, p. 4.

⁷³ *Scena*, nr. 248/17 septembrie 1918, p. 4.

⁷⁴ *Scena*, nr. 269/8 octombrie 1918, p. 4.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Scena*, nr. 248/17 septembrie 1918, p. 4.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Scena*, nr. 277/ 16 octombrie 1918, p. 4.

⁸⁰ *Scena*, nr. 293/2 noiembrie 1918, p. 4.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Scena*, nr. 278/17 octombrie 1918, p. 4.

final se produceau cântăreți, dansatori, scamatori sau comedianți ce prezentau cuplete și mici spectacole de divertisment. Proiecțiile erau însoțite de un fond muzical asigurat de unul sau mai mulți instrumentiști. Uneori, pentru anumite filme mai deosebite, erau angajate chiar orchestre de câte 10 persoane⁸³.



Fig. 13 – Maria Carmi, colecția autorului.



Fig. 14 – Hella Moja, colecția autorului.

⁸³ *Scena*, nr. 53/18 noiembrie 1917, p. 3.



Fig. 15 – Ellen Richter, colecția autorului.



Fig. 16 – Mia May, colecția autorului.



Fig. 17 – Sybil Smolowa, colecția autorului.



Fig. 18 – Paul Wegener, colecția autorului.



Fig. 19 – Rosa Porten, colecția autorului.

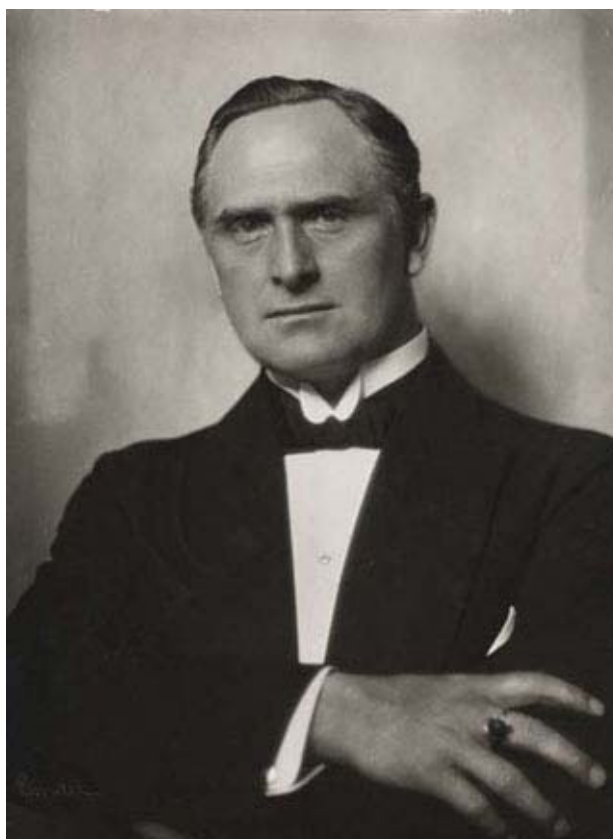


Fig. 20 – Olaf Fönss, colecția autorului.



Fig. 21 – Erna Morena, colecția autorului.



Fig. 22 – Rita Sacchetto, colecția autorului.



Fig. 23 – Henny Porten, colecția autorului.



Fig. 24 – Olga Desmond, colecția autorului.



Fig. 25 – Edith Meller, colecția autorului.



Fig. 26 – Lya Mara, colecția autorului.



Fig. 27 – Mady Christens, colecția autorului.



Fig. 28 – Harry Liedtke, colecția autorului.



Fig. 29 – Rita Clermont, colecția autorului.

Nu erau difuzate doar filme de ficțiune bazate pe scenarii moderne, ci puteau fi văzute și ecranizări după autori clasici, așa cum au fost *Când îmbătrânim*, după un roman al scriitorului maghiar Jókai Mór, produs, așa cum informa periodicul *Scena*, de Casa Apollo din Viena și Budapesta⁸⁴, *Pergamentul morții* după Honoré de Balzac, „extraordinară dramă în 4 acte cu o montare și un lux superb”⁸⁵, *Misterele conștiinței sau Portretul lui Dorian Gray* după Oscar Wilde, având într-un rol principal pe actrița maghiară Camilla Hollay⁸⁶, *Azilul de noapte* după Maxim Gorki⁸⁷, *Salambo* după Gustave Flaubert⁸⁸.

În materie de spectacole – fie că era vorba de teatru, operă, concerte sau cinematograf – ocupanții germani au făcut mari eforturi pentru a fi aduse la București cele mai bune trupe și producții de ultimă oră. Au fost introduse și noi tipuri de spectacol, până atunci necunoscute în București, în care era împletit jocul actoricesc și proiecția de film. Într-un articol din paginile *Scenei*, intitulat: „Filme dramatice, sketch și sketch-uri cinematografice”, publicului Capitalei îi era explicat noul gen de reprezentație: „În secolul al douăzecelea au făcut progrese uimitoare trei ramuri artistice în care predomină mișcarea dramatică, lăsând de o parte mai mult sau mai puțin simțămintele sufletești, adică: filmele dramatice, sketch-ul și sketch-ul cinematografic. (...) Drama cinematografică e mai sentimentală ca sketch-ul. Deoarece îi lipsește graiul, e bazată pe efecte exterioare, și de aceea acele drame a căror acțiune e mai bogată, sunt cele mai bune. De aceea, în astfel de drame predomină cu predilecție scene sentimentale, duioase, scene de dragoste la lumina lunii. În tehnică, filmul dramatic întrece cu mult sketch-ul, căci lui îi stă la dispoziție toată sceneria posibilă. (...) Ce este însă un sketch cinematografic? Un sketch cinematografic este un amestec între film și dramă. Acțiunea acestei noi ramuri artistice consistă într-aceia că partea cinematografiată influențează asupra spectatorului cu mai mare intensitate căci cu câteva clipe înainte el a văzut pe interpretatorul rolului în persoană, îi mai sună în urechi sgomotul vocii artistului, mai are impresia vizuală de culorile costumelor. În sketch-ul cinematografic se evită enervarea spectatorului prin faptul că nu mai treci brusc de la o scenă la alta, partea cinematografică servește de transit. Din cauza aceasta e posibil ca un sketch cinematografic să aibă un subiect comic ceea ce la un sketch n-ar fi posibil”⁸⁹.

⁸⁴ *Scena*, nr. 52/17 noiembrie 1917, p. 3; 53/18 noiembrie 1917, p. 3; nr. 60/25 noiembrie 1917, p. 3, 4.

⁸⁵ *Scena*, nr. 91/26 decembrie 1917, p. 4.

⁸⁶ *Scena*, nr. 142/2 iunie 1918, p. 4.

⁸⁷ *Scena*, nr. 233/2 septembrie 1918, p. 4.

⁸⁸ *Scena*, nr. 255/24 septembrie 1918, p. 4.

⁸⁹ *Scena*, nr. 95/30 decembrie 1917, p. 3.

Administrația germană s-a îngrijit să invite mai multe celebrități ale scenei care să se producă în Capitala României. Pe 1 ianuarie 1918, a debutat spectacolul unei cunoscute actrițe berlineze, Wanda Treumann (Fig. 30), intitulat: *Căsnicia divorțului*, pe care presa l-a anunțat în termeni laudativi: „Sketch-urile cinematografice consistă, după cum se știe, din scene jucate în realitate și scene cinematografice care la un loc formează o comedie sau o dramă. Sketch-ul este un spectacol foarte apreciat și căutat în străinătate și nu ne îndoim că și aci la noi va atrage, fiind ceva nou. (...) Un astfel de subiect delicios, interpretat de artiști de rangul întâi, în cap cu o celebritate ca Wanda Treumann, cu siguranță că va face senzație. Acest gen de spectacol va fi cultivat pe o scară mai întinsă de către Direcția Teatrului Carol cel Mare. Toate celebritățile artei cinematografice vor veni în București, pentru ca să reprezinte sketch-uri”⁹⁰. Cele șase acte ale spectacolului erau astfel împărțite: „3 jucate pe scenă în realitate și 3 cinematografiate”, iar alături de Wanda Treumann mai evoluau actorii Hugo von Deyn, Rudolf Döllong și Mary Scheller⁹¹. Complexul spectacol ce împletea filmul cu jocul pe scenă, precum și protagonista lui s-au bucurat de o primire entuziastă consemnată într-o cronică laudativă intitulată: „Reprezentările extraordinare de la Teatrul Carol cel Mare”, ilustrată cu un portret grafic al starului (Fig. 31). „Dacă nu s-ar fi prezentat în condițiuni atât de excelente, publicul nostru răsfățat și bun cunoscător de teatru, ar fi primit cu răceală această inovațiune. Căldura însă cu care celebra artistă Wanda Treumann a fost primită la primele reprezentațiuni, se datorește în primul rând modului excelent cum a fost interpretat sketch-ul și îndeosebi valorii însăși a comediei, care e plină de un spirit picant. Wanda Treumann îndeplinește toate condițiunile unei artiste desăvârșite mai cu seamă pentru acest gen de spectacole. Pe lângă marele său talent artistic d-sa mai posedă și toate calitățile fizice necesare ca o artistă să încante publicul într-o comedie spirituală «Căsnicia divorțului» (...)”⁹².

Distinsei oaspete i-a fost luat și un interviu publicat în periodicul *Scena* din 6 ianuarie 1918, în care ea mărturisea că, debutând pe scena de teatru, rămăsese legată de aceasta, iar cinematograful a fost doar o pasiune trecătoare, dar, în acel moment, agrea noul gen de spectacol, sketch-ul, ce-i permitea să le îmbine pe cele două⁹³ (Anexa 2).



Fig. 30 – Wanda Treumann, colecția autorului.

⁹⁰ *Scena*, nr. 91/26 decembrie 1917, p. 2.

⁹¹ *Scena*, nr. 5/6 ianuarie 1918, p. 2.

⁹² *Scena*, nr. 2/3 ianuarie 1918, p. 2.

⁹³ *Scena*, nr. 5/6 ianuarie 1918, p. 1.



Fig. 31 – Anunț pentru spectacolul Wande Treumann, în *Scena*, nr. 2/3 ianuarie 1918.

La scurt interval, la începutul lui februarie 1918, a sosit Alwin Neuss, o altă celebritate a scenei germane ce se impusese și în restul Europei în roluri shakespeareiene (Fig. 32). În preziua sosirii sale a fost publicat un amplu portret în paginile *Scenei*⁹⁴, iar apoi o prezentare a reprezentației sale, *Ultimul act*: „Imensa sală a Eforiei era neîncăpătoare pentru publicul ce venise să vadă «în carne și oase» (...) pe unul din cei mai cunoscuți artiști germani de cinematograf, pe Alwin Neuss. (...) «Ultimul act», sketch-ul reprezentat, e o puternică tragedie cinematografică care ține încordată atenția spectatorilor și în care Alwin Neuss, cu temperamentul său și o mimică desăvârșită, ne prezintă o scară întreagă de situațiuni și treceri sufletești, până la desnodământul fatal. Publicul, pentru emoțiunile avute, l-a răsplătit cu aplauze nesfârșite. O bună parteneră, într-un rol mai mult mut, a fost d-ra Elsa Norden, din ansamblul Teatrului Național”⁹⁵ (Fig. 33). Pe 9 martie, în București, rulau în același timp trei filme care îl aveau protagonist pe Neuss: la Cinema Vlaicu *Chibul celor nouă*, la Terra *Decădere, geniu și amor*, iar la Orient (fostul Bristol) *Cântecul vieții*⁹⁶.

⁹⁴ *Scena*, nr. 25/30 ianuarie 1918, p. 1; idem, nr. 28/2 februarie 1918, p. 2.

⁹⁵ S. Mic., „Dela Teatrul Eforie”, *Scena*, nr. 31/5 februarie 1918, p. 2.

⁹⁶ *Scena*, nr. 63/9 martie 1918, p. 4.



Fig. 32 – Alwin Neuss, în *Scena*, nr. 31/5 februarie 1918.

Teatrul Carol cel Mare

**Mare eveniment
artistic**
DUMINECA 3 FEBRUARIE
ora 8 seara precis

**ALWIN
NEUSS**

În carne și oase
*care a reținut grandioase succese
în cunoscutele filme: Vocea
Mortului, Cântecul Vieții,
Pumnul Soartei etc.*

**ALWIN
NEUSS**

*în fruntea unei trupe com-
puse din 14 persoane va
apare în minunatul
sketch:*

„ULTIMUL ACT”

Fig. 33 – Anunț pentru spectacolul lui Alwin Neuss,
în *Scena*, nr. 29/3 februarie 1918.

Rita Sacchetto, un alt star al cinematografiei germane, a fost adusă la București, în luna martie 1918, spre a da două reprezentații extraordinare⁹⁷ (Fig. 34). Presa îi saluta filmele și prezența la câte un spectacol: „La Cinema Apollo din Strada Doamnei se reprezintă azi *Iubire vinovată* cu celebra Ritta Sachetto (*sic!*) în rolul principal. Cadrul acțiunii și subiectul sentimental al acestei drame fac din ea o perlă a cinematografiei. D-a Ritta Sachetto, care actualmente se află în București, va onora cu prezența ei reprezentația, care va fi grandioasă”⁹⁸.



Fig. 34 – Ritta Sacchetto, în *Scena*, nr. 75/ 21 martie 1918.

Pentru a fi introdus un recent film în care evolua Leda Gys, a fost publicat un articol – *Drama sentimentală în cinematografie* (Fig. 35) – unde era făcută o analiză a repertoriului celui mai gustat de public: „Majoritatea operilor cinematografice sunt drame sentimentale. Publicul are o deosebită predilecție pentru tot ce este atingător, pentru tot ce mișcă, căci cu cât subiectul unui film e mai tragic cu atât mai mult place filmul. În ultimul timp subiectele dramelor tratează, în special, în foarte multe filme, patimele omenești, ca de pildă «Aristocrata alcoolică», «Satan opium», «Drumul lacrimilor». De asemenea, se văd cu plăcere în filme conflictele amoroase din viața omului, ca: «Amorul și onoarea», «Amorul și nebunia», «Amorul Hettei Raimond» etc. etc. Aceste două ramuri ale artei cinematografice sunt cuprinse în mod perfect într-un film care se reprezintă actualmente la cinematograful *Apollo* din Str. Academiei, intitulat: *Ceea ce n-am putut uita*. (...) Ceea ce dă acestui film un avantaj special este extraordinara frumusețe a interpretatoarei care în costume grațioase apare ca o figurină de porțelan. Acțiunea se petrece în Barcelona, în mijlocul unor tablouri admirabile. Interioruri încântătoare dau acțiunii un cadru și mai intensiv. Din toate punctele de vedere acest film este tot ce poate fi perfect în arta cinematografică”⁹⁹.

Majoritatea filmelor ce se difuzau pe ecranele bucureștene erau melodrame care le lăsau cu lacrimi în ochi pe multe spectatoare sensibile. De aceea, într-unul din anunțurile pentru o recentă premieră, reporterul asigură că acțiunea nu va mai fi la fel de tragică: „Cine nu cunoaște din filme pe *Hella Moja*. Interpretarea ce această artistă dă rolurilor ce i se încredințează face ca filmele jucate cu dânsa să întrunească mai totdeauna perfecțiunea. Rolul său din *Povestea dragostei*, filmul ce rulează de Luni la «Teatrul-Terra-Cinema» îl

⁹⁷ *Scena*, nr. 75/21 martie 1918, p. 1, 4.

⁹⁸ *Scena*, nr. 77/23 martie 1918, p. 2.

⁹⁹ A. Veleanu, „Drama sentimentală în cinematografie”, *Scena*, nr. 89/ 24 decembrie 1917, p. 2.

transformă într-o capod'operă al artei cinematografice. *Sexul frumos nu are de ce să plângă de rândul acesta, filmul este pe gustul său* (subl. ns.)¹⁰⁰.

Drama sentimentală în cinematografie



Leda Gys

Majoritatea operilor cinematografice sunt dramă sentimentale. Publicul are o deosebită predilecție pentru tot ce este atingător, pentru tot ce mișcă, căci cu cât subiectul unui film e mai tragic cu atât mai mult place filmul.

În ultimul timp subiectele dramelor tratează în special, în foarte multe filme, patimele omenești ca de pildă în „**Aristocrata alcoolică**“, „**Satan opium**“ „**Drumul lacrimilor**“. Deasemenea se văd cu plăcere în filme conflictele amoroase din viața omului, ca: „*Amorul și onoarea*“, „*Amorul și nebunia*“ „*Amorul Heltei Raymond*“ etc. etc.

Aceste două ramuri ale artei cinematografice sunt cuprinse în mod perfect într-un film care se reprezintă actualmente la cinematograful *Apollo* din Str. Academiei intitulat: *Ceea ce n'ar putea uita*.

Subiectul acestui film pe scurt, e următorul: Tânăra Leda de Bellefleur e părăsită de amantul ei; o prietenă o ademenește ca să caute uitarea în amestecarea cu eter. Leda decede din ce în ce, ea nu mai cunoaște nimic pe lume de călăbeșia eterului.

Într-o zi, șezând pe o bancă de pe una din străzile principale ale orașului, ea vede cum defilează în fața ei viața animată a unui mare oraș și, în această pozițiune apa-

tică, e văzută de pictorul Dantoni care cuprins de o adâncă compătimire, caută să se intereseze de soarta ei.

Pictorul aduce pe Leda în casa lui. o răsfăță... dar Leda nu-i fericită, îi lipsește ceva: eterul.

Într-o noapte se furișează din casă... o lumină argintie a lunii luminează străzile și zărește pe acela care odinioară o calomniase la amantul ei. Chinurile trecutului o cuprind din nou și se hotărăște să moară, se hotărăște să caute moartea care aduce mai bine ca eterul uitarea eternă. Pașii ei se îndreaptă spre mare și de pe o stâncă se aruncă în valuri cari, nemiloase și reci, iau culele admirabilul corp al acestei femei frumoase.

Ceea ce dă acestui film un avantaj special este extraordinara frumusețe a interpretatoarei care în costume grațioase apare ca o figurină de porțelan.

Acțiunea se petrece în Barcelona în mijlocul unor tablouri admirabile.

Interioruri încântătoare dau acțiunii un cadru și mai intensiv. Din toate punctele de vedere acest film este tot ce poate fi mai perfect în arta cinematografică.

A. Veleanu

Fig. 35 – Articolul *Drama sentimentală în cinema* de A. Veleanu, în *Scena*, nr. 29/24 decembrie 1917.

¹⁰⁰ *Scena*, nr. 236/5 septembrie 1918, p. 3.

Dar, acesta era genul preferat al publicului, așa că proprietarii de cinematografe contractau cu precădere pelicule cu asemenea subiecte spre a-și asigura deverul. Unii specificau acest lucru chiar în reclamele inserate în presă: „Direcțiunea grădinei cinema «Astoria» din Bulevardul Elisabeta, încurajată de imensul concurs ce i se dă din partea unui numeros și select public, a angajat cu mari sacrificii un mare stoc de filme sentimentale și senzaționale nemaivăzute încă în Capitală, de la renumita casă Nordisk din Copenhaga. De remarcat este filmul «Regele tigrilor» (sau fiorosul bandit) în 3 mari serii. Inaugurarea primei serii va avea loc mâine Luni 22 iulie și va urma regulat toate celelalte serii la schimbarea programului care se face săptămânal”¹⁰¹.

Pe lângă filme artistice erau date și jurnale de actualități în care, bineînțeles, erau evidențiate victoriile trupelor Puterilor Centrale pe toate fronturile sau erau prezentate ceremonii grandioase ocazionate de diverse evenimente precum aniversarea feldmareșalului Hindenburg, dat la Cinema Select-Central pe 10 decembrie 1917¹⁰² și pe 14 decembrie la Terra, sub titlul: *Sărbătorirea aniversării a 70-a a Generalului Feldmareșal Hindenburg*¹⁰³; tot pe 10 al aceiași luni, rula la matineu, la Teatrul Carol cel Mare, filmul *Împăratul Wilhelm al II-lea în România*¹⁰⁴, folosindu-se un montaj al filmelor făcute de operatorii militari germani cu ocazia vizitei kaiserului în țara noastră, desfășurată între 20 și 24 septembrie 1917. Cu ocazia zilei de naștere a Kaiserului Wilhelm II, în Capitală fuseseră organizate ceremonii speciale, ce fuseseră filmate, iar pelicula rezultată a fost difuzată pe ecrane, așa cum anunța, cu multă emfază, presa: „Ziua memorabilă a sărbătoririi zilei de naștere a Împăratului nu a fost redată numai prin fotografii, ci a fost și cinematografiată. Acest film va fi proiectat cu începere de azi la Cinema Select, la Clasic și la Teatrul Eforie. Printr’aceasta după mult timp se va proiecta din nou un film luat în București. Pentru toți aceia care au asistat la paradă și mai cu seamă pentru aceia care n’au putut lua parte va fi de mare interes să vadă acest film, care pe lângă vederi foarte reușite cu Ex. S. Feldmareșalul, a d-lui Guvernator Militar și a Împuterniciților Statelor Aliate, mai cuprinde vederi foarte interesante a vieții pe străzi de înainte și după paradă”¹⁰⁵. Uneori erau programate și filme care din producții de actualitate deveniseră, prin scurgerea timpului, documentare istorice. Așa a fost cazul cu *Funeraliile Regelui Carol I* – surprinse pe peliculă cu 3 ani în urmă, în 1914 –, dat la Cinema Palace de pe Bulevardul Elisabeta nr. 16, începând cu data de 30 noiembrie 1917, ca o completare a filmului de ficțiune *Intriga vieții*¹⁰⁶.

Colțuri din Capitală erau preconizate a fi folosite drept locație pentru un film de anvergură la care se începuse lucrul la sfârșitul iernii lui 1918. Așa cum informa periodicul *Scena*, această peliculă se voia o ilustrare a epopeii neînfricaților „husari ai morții”, cum era numită acea unitate de cavalerie ușoară ce purta pe căciulă, ca emblemă distinctivă, un craniu din metal alb: „Bucureștiul este prima oară teatrul unor operațiuni cinematografice, contribuind în parte la lucrarea unui mare film istoric «Mackensen, husarii lui și istoria lor» din epoca fredericiană până în zilele de astăzi. Autorul acestei lucrări cinematografice e renumitul regisor de cinematograf, d-l Otto Lins-Morstadt. Executarea operațiunilor este încredințată priceputului operator dl Otto Jäger. Rolul principal este reprezentat de cunoscuta și mult apreciată artistă Edith Camphausen din Berlin. Următorii membrii ai ansamblului german de la teatrul Național, care au mai apărut în diferite filme rulate pe scenele cinematografice din Austria și Germania, au fost câștigate să-și dea concursul lor, care se dovedește a fi foarte prețios: Milly Reiman, Claire Tlach, May Liebl, Ernst Loewe și Mans Gärtner. Deoarece partea a 2-a a filmului reprezintă o acțiune ce se petrece în România, se fotografiază în același timp cele mai interesante împrejurimi ale Capitalei, figuri din popor, panorama generală a orașului București, etc, care sunt în legătură cu desfășurarea acțiunii istorice și vor fi proiectate pe pânză odată cu filmul mai sus pomenit”¹⁰⁷. Regizorul Lins-Morstadt (1889–1962) a realizat până la urmă acest film în același an, sub titlul: *Totenkopfreiter* (Călărețul cap de mort), ce l-a avut printre actori chiar pe feldmareșalul von Mackensen interpretându-și propriul rol (Fig. 36).

Calitățile de cronicar de film ale unui tânăr soldat Herbert Lewandowski, în etate de doar 20 de ani, ce ajunsese să lucreze în cadrul biroului de propagandă al feldmareșalului Mackensen la București, au fost valorificate în paginile *Scenei*, ca și în ale *Săptămânii ilustrate*, periodicul de cultură al ocupantului german. În cel dintâi periodic publicase portretul lui Alwin Neuss despre care s-a vorbit mai sus¹⁰⁸. În luna ianuarie

¹⁰¹ *Scena*, nr. 191/21 iulie 1918, p. 2.

¹⁰² *Scena*, nr. 75/10 decembrie 1917, p. 3.

¹⁰³ *Scena*, nr. 79/14 decembrie 1917, p. 3.

¹⁰⁴ *Scena*, nr. 75/10 decembrie 1917, p. 3.

¹⁰⁵ *Scena*, nr. 58/ 4 martie 1918, p. 3.

¹⁰⁶ *Scena*, nr. 65/30 noiembrie 1917, p. 3.

¹⁰⁷ *Scena*, nr. 38/12 februarie 1918, p. 2.

¹⁰⁸ Herbert Lewandowski, „Alwin Neuss”, *Scena*, nr. 25/30 ianuarie 1918, p. 1.

1918, semna în cel de-al doilea articolul „Cinematograful în România”, unde evidenția calitățile deosebite ale peliculelor din țara sa: „Filmele germane stăpânesc piața nu numai ca o urmare a situației militare, ci și din cauză că au devenit iubite. (...) În primul rând, arta filmelor germane are superioritate față de aceea a dușmanului, prin morala ei. În fiecare film german este ceva de pedagog!”¹⁰⁹ (Fig. 37). Pe 11 februarie, apărea alt articol bine documentat și argumentat al lui Lewandowski în *Scena*. Sub titlul: „Lumea filmului”, el expunea o viziune modernă, chiar revoluționară, asupra întrebuirii filmelor ca mijloc în educația tineretului, precum folosirea lor în loc de cărți, la cursurile de istorie sau de geografie, apoi preconiza realizarea de pelicule despre „viața conducătorilor omenirii care au murit”, sau filme medicale, cu operații chirurgicale, și filme de propagandă. În încheiere sublinia, din nou, superioritatea filmului german la vreme de război și saluta preponderența peliculelor din țara sa pe ecranele bucureștene¹¹⁰ (Fig. 38). De precizat că, după război, Lewandowski (1896–1996) a mai continuat să se preocupe, o vreme, de film¹¹¹, dar a devenit mult mai cunoscut prin studiile sale privind erotismul în literatură și artă, *Das Sexualproblem in der modernen Literatur und Kunst* (1927), *Les „Enfers”. Panorama de l'érotisme. Domaine allemand* (1962) și *Römische Sittengeschichte* (1964)¹¹². Ca în film ori pe scena de operă sau varieteu, și în presă erau aduși și folosiți la București oamenii cei mai buni care slujeau Imperiul German.



Fig. 36 – Feldmareșalul August von Mackensen, în *Rumänien in Wort und Bild*, nr. 1/12 mai 1917.

¹⁰⁹ Herbert Lewandowski, „Cinematograful în România”, *Săptămâna ilustrată*, nr. 27/23 ianuarie 1918.

¹¹⁰ *Ibidem*, „Lumea filmului”, *Scena*, nr. 37/11 februarie 1918, p. 2.

¹¹¹ *Ibidem*, „Die Seele des deutschen Film”, *Film-Kurier*, 16. Juli 1923.

¹¹² „Biografie von Herbert Lewandowski”, *Der Bund*, 21. März 1976.



Hella Moja



Alwin Neuss



Mia May

CINEMATOGRAFUL IN ROMANIA

Înainte de războiu, cinematograful prezenta în România cu totul altă înălțare, ca astăzi. Piața era cu desăvârșire stăpânită de marfa franceză și italiană. Rar se reprezenta un film german. Numai opere într'adevăr senzaționale, ca „Atlantic”, după romanul lui Gerhart Hauptman, sau „Tunelul”, după romanul lui Kellermann și câteva filme cu Susanna Grandais, au pătruns și aci. Astăzi lucrurile se prezintă cu totul altfel: Filmele germane stăpânesc piața nu numai ca o urmare a si-

sunt la aceeași înălțime cu cele franceze și italiene, dacă nu le întrec chiar.

În primul rând arta filmelor germane are superioritate față de aceea a dușmanului, prin morala ei. În fiecare film german este ceva de pedagog! Cele mai multe filme germane pot fi prezentate, în lășițe, în fața fiecărui copil, — lucru ce nu se poate spune de produsele străinătății inamice; acolo predomină adesea numai spiritul de speculă și ruliua comer-

Fig. 37 – Articolul „Cinematograful în România” de Herbert Lewandowski, în *Săptămâna ilustrată*, nr. 27/23 ianuarie 1918.

Între alții, în capitala României a venit și Erich Pommer¹¹³, viitorul producător al unora dintre cele mai importante filme expresioniste, între ele înscriindu-se *Cabinetul doctorului Caligari* (1919). Tânărul subofițer de 27 de ani, decorat cu Crucea de Fier pentru bravură și rănit la umărul drept, a fost mutat la Bufa – abreviere de la Bild- und Film-Amt (Serviciul de Fotografie și Film), organism înființat pe 30 ianuarie 1917 de Ministerul de Război german spre a face propagandă pe front și în țările ocupate. A fost însărcinat cu elaborarea programelor de știri săptămânale, cu filmele documentare și de educație patriotică. Remarcându-se, a fost promovat șef al Departamentului Cenzurii de Film al Administrației Militare din România¹¹⁴. Rolul său a fost foarte important în aducerea peliculelor celor mai recente și mai valoroase, având grijă ca producțiile germane să prevaleze. Avea deja experiență în acest sens pentru că, înainte de război, fusese reprezentant al companiei de filme Eclair pentru Europa Centrală și de Est. Pe 1 iulie 1917 a pus bazele Asociației Balkan Orient Film care a funcționat, cu succes, până în preajma retragerii germane din România, când a fost vândută Societății Soarele. Pommer a contribuit și la normalizarea vieții artistice bucureștene. Actorii lirici și dramaticei rămași în Capitală i-au adresat o măgulitoare scrisoare de mulțumire prin care își arătau recunoștința că, datorită diligențelor sale, începând cu seara de 16 iulie 1917, li se permisesse să reia spectacolele ce fuseseră întrerupte odată cu ocuparea Bucureștilor de armatele Puterilor Centrale. Între semnatari se aflau Al. Demetrescu De Sylva, Jean Niculescu, Alex. C. Bărcănescu, Marioara Voiculescu, Ecaterina Vasiliu, Lily Tănăsescu, Anna Grand, Marie Carla Fuhn și Nicu Kanner¹¹⁵.

¹¹³ Tudor Caranfil, *Istoria cinematografiei în capodopere. Vârstele peliculei 2*, București, Editura Polirom, 2009, p. 14.

¹¹⁴ Wolfgang Jacobsen, *Erich Pommer. Ein Produzent macht Filmgeschichte*, Berlin, Argon Verlag, 1989, p. 19–20.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 19.

Lumea filmului



Leda Gys

Ar fi interesant să se știe dacă Edison care a dăruit omenirii invențiile cele mai frumoase, a bănuțat vre-o dată nemai pomenita dezvoltare a artei cinematografice. Credem că lui, ca tuturor oamenilor mari, îi se părea opera săvârșită drept fără mare importanță față de ceea ce el ar mai fi dorit să săvârșască. Credința lui Edison a fost că invențiile să aibă drept scop fericirea omenirii, ca viața să se lătească pe cât posibil.

Pe lângă planurile sale pe tărâmul electricității kinotoscopiei, cinematografiei, fonografiei, și kinotofoniei pe el îl preocupa marea problemă epocală a ieftinirii traiului. El se gândea să construiască case ieftine de sticlă. Cu mult înaintea războiului, în decursul căruia surrogatul și descoperirea surrogatelor este la ordinea zilei, Edison se gândea la descoperirea unui surrogat pentru mătase care să permită celor mai

de cea ce ar fi în stare să ofere. Încercările cu filmele colorate în așa zisele vederi cu vorbire deocamdată au dat greș. În dramă



Asta Nielsen

și comedie însă, pare că a atins treapta cea mai de sus. Avem montări admirabile, cei mai buni interpreți, cele mai frumoase femei, splendide vederi după natură, acțiuni scrise de mari autori, descripțiile spirituale și scurte ale vederilor; pe tărâmul acesta nu mai e aproape nimic de făcut. Din contra, în ultimii 15 ani s'au făcut atâtea filme încât fabricanții de filme se plâng aproape toți de lipsa de idei noi — pare că isvorul a secat!

Totuși, cu mulți bani s'ar mai putea face multe lucruri noi, înainte de toate însă mult ce ar fi de folos filmului.

Ne gândim în special la filmele de propagandă. Cursurile de in-

să fie proiectate prin cinematograful întotdeauna și viața omenirii care au murit! Toate științele chimia, fizica, la special microscopia formează un material inepuizabil. S'ar putea deosebi să se facă filme cu operațiuni chirurgicale pentru a-cela care studiază medicina. Și în sensul dezvoltării aplicațiilor pentru tineret filmul ar trebui să influențeze mai mult și mai clar ca până acum. Deși avem până acum filme care combat boala lămești și filme care ocrotesc mamele și copii, totuși acestea nu însemnează încă nimic față de ceea ce s'a făcut pe tărâmul senzaționalului!

S'ar mai putea pune o chestiune, care e foarte interesantă, mai există astăzi acea superioritate a filmelor italiene și franțuzești față de cele germane, superioritate care exista înainte de război? Credem că nu. Produsele unei fabrici de filme se lăuzează în primul rând pe capitalul ei. Înainte de război Teino, Cines și Pathé Freres în cea ce privește capitalul întrecuseră cu mult firmele germane. Priștea-rea s'a, sus numitele fabrici puteau să intercaleze în filmele lor cele mai splendide vederi după natură, pe când societățile germane mai sărace în capital nu-și puteau permite acest lux ca să călătorească

cu artiștii de la oraș la mare, de la mare la munte, de acolo în alt loc și așa mai departe.

Prin război însă grație extinderii câmpului de influență a Germaniei, Cinematografia a făcut mari progrese. De curând s'a constituit o nouă societate cu un capital aici mai mic nici mai mare ca 25 milioane mărei.

Este cunoscut că aici în București înainte de război s'a preferat filmele franțuzești și italienești. Astăzi însă publicul românesc a învățat să prețuiască filmele germane și credem că nu exagerăm dacă afirmăm că și după război Mia May, Maria Carmi, Hella Moja, Ellen Richter vor fi tot atât de apreciate ca și Lydia Borelli, Francesca Bertini, Pina Menichelli și Leda Gys...

Herbert Lewandowsky

Priveghetarea

În revărsarea zorilor, ori de câte ori mă trezesc din somn, văd șburând dintr'un cais înflorit o Priveghetare. Și Priveghetarea plutește pe apele de safire ale cerului, ca o navă vrăjită și arăpale ei lasă în norii trandafirilor o dăra albă; dăra vieții.

Priveghetare, de ce șabzi când se pogoară zorile? Priveghetare, dacă mâine voi cădea într-o fântână cu murmure grave, ori dacă voi intra într-o biserică de bucurii, tu vei mai șabzi la cerul de umbre ușoare?

Priveghetare, Priveghetare ce tărâșu m'am trezit să șabzi pe urma ta!...

Gh. Baigiu



Lydia Quarantia

sărace femei să cumpere rochiile de mătase făcute dintr-o astfel de mătase cu prețuri ostine.

Edison credea într-o dezvoltare a omenirii, el a spus odată: «Omenirea știe că a eșit abia acum pentru prima oară din cușca câinelui și privește curioasă în toate direcțiile în nemărginitul domeniu al ființelor naturii».

Acum în decursul acestui război ne-am învățat mai mult ca în totdeauna să ne fadom de dezvoltare. Dezvoltarea vieții pe planul nostru, ea să ne exprimăm în sens figurat, apare nu în formă de spirală ci ca o lume ondulatorie care se învârtete pe o bază dreaptă. Ca în viață și în artă: urcare, înflorire, porărire, un vecinic progres și regres.

Velim să vorbim de lumea filmului! Credem că arta cinematografică ne-a oferit chiar maximum



Ritta Sachetta

torie și geografie ar trebui să fie predate în școli nu cu cărți, ci cu filme.

Autoriile ale căror cărți se citesc prin școli ar trebui de asemenea



Fig. 39 – Paul Wegener în filmul *Cântărețul din fluier de la Hamelin*, colecția autorului.



Fig. 40 – Lya Mara, colecția autorului.

Lewandowski nu a fost singurul teoretician și analist al peliculelor ce erau difuzate pe ecrane în acea vreme. În decembrie 1917, a fost publicat un articol anonim intitulat: „Comedia în arta cinematografică”, unde era subliniată valoarea peliculelor recente, lucrate după scenarii de Hans Brenner și Paul Otto, în care protagoniste erau Asta Nielsen, Hella Moja, Henny și Rose Porten¹¹⁶ (**Anexa 3**). Un alt articol, „Despre film”, era semnat de Rudolf Weinmann și fusese tradus de Ion Negură pentru *Scena*¹¹⁷. Acesta oferă o analiză profundă asupra artei filmului, subliniindu-i superioritatea față de teatru. Pornind de la truismul „Literatura e arta cuvântului. Dar în film nu există vorbire”, autorul atrage atenția asupra artei actorului care pune în umbră, până la anihilare, textul poveștii de bază: „În teatru, când o piesă e proastă actorul nu poate trece dincolo de cuvintele scrise de autor. Altfel e la cinematograf: cătușele cuvântului cad. Și arta creatoare a regizorului și interpretului câștigă căi libere. Mimica și gesturile găsesc cel mai întins tărâm. Autorul dă doar noțiunile generale: iubire, gelozie, ură, sau acțiunea exterioară: întâlnire, despărțire etc. Totul e opera pantomimei, a înscenatorului filmului, și a individualității și capacității interpretului. În cinematograf, cea mai bună operă literară devine operă de artă prin *forma reprezentării*. Exprimarea pur mimică a simțimentelor și patimilor ne face impresia puternică a vieții reale. (...) Multe lucrări cinematografice nici nu pomenesc de minunile autorului, ci aproape totdeauna de interpreți. Ei plăzmesc forma. Și astfel: arta”¹¹⁸. Creația pe peliculă are avantajul că oferă verismul pur, ceea ce nu se putea obține pe scena italiană. „Mai mult ca în teatru, la film socoți a vedea viața reală, mulțumită redării scenice naturaliste, în înțelesul cel mai îndrăzneț al cuvântului, și astfel că, în această direcție, el lasă în urmă năzuințele și cuceririle teatrului”. În încheierea articolului său, Weinmann conchidea: „Piesa cinematografică, filmul, e *în afară de literatură*, care poate fi doar arta cuvântului. Ea e însă înlăuntrul artei, fiindcă poate da cele mai puternice momente mimice de natură lirică, comică. De aceea hotărâtoare și esențială e individualitatea interpretului. Nicăieri nu-i atât de însemnată puterea de exteriorizare și frumusețea împrejurărilor. (...) Dacă piesa cinematografică e artă prin *valoarea-i mimică*, își sfarmă cătușele din punct de vedere dramatic, în timp ce nu ne ascunde, el ne scoate la iveală realitatea, *naturalizată* din cale-afară și *nestilizată*”¹¹⁹.

În pofida argumentației lui Weinmann și a aflului și varietății peliculelor difuzate, realitatea era cu totul alta: din rezultatul încasărilor și din sondarea componenței publicului era tot mai evident că ecranul pierdea terenul în fața scenei clasice, așa cum preciza un cronicar al *Scenei* ce semna cu inițialele I.P.: „Pare că tot teatrul a eșit învingător. Într-adevăr, nervii moderni nu prea sunt compatibili cu reprezentațiile – câte odată obositor de stupide – de cinematograf. Acțiunea intensă, sbuciumul exteriorizat pe scenă de către artiștii inspirați – iată ce atrage și ce înălță pe spectatorul de astăzi. Filmele pot atrage doar pe copii și pe femei. Pe copii, pentru că detectivii și bandiții de pe pânză le oferă întotdeauna un spectacol în limba lor, numit interesant și pe femei, pentru că silueta câte unui Psilander e veșnic un punct slab și o ispită. «C'est la vie!», ar face un filosof domolit”¹²⁰.

Filmele – sentimentale sau eroice, poliștice sau de aventuri – aveau pe generic nume importante ale filmografiei germane sau nordice a momentului, unele fiind stele necontestate care și-au păstrat până azi valoarea, precum Paul Wegener (Fig. 39), Henny Porten și Asta Nielsen, altele care de mult au fost uitate, precum Hella Moja, Maria Carmi, Leda Gys, Mia May, Joe May, Sybil Smolowa, Rita Sacchetto, Bernd Aldor, Fritz Odemar, Lya Mara (Fig. 40) etc.

Odată cu semnarea păcii de la București în primăvara lui 1918, în presa bucureșteană încep să apară știri despre spectacolele din Iași și este reluată comunicarea dintre cele două zone ce până atunci fuseseră despărțite, cu atâta brutalitate, de război. Au fost date publicității și articole referitoare la producțiile cinematografice din țările Antantei sau din teritoriul rămas neocupat: *Filmele Românești de război*¹²¹, *Cinematograful de stat bolșevic*¹²² și *Mișcarea Artistică în Franța*¹²³. În cel dintâi material era salutată contribuția unuia dintre talentații operatori militari, Constantin Ivanovici, activ pe frontul românesc în cadrul Serviciului Foto-cinematografic al Armatei și autor al mai multor pelicule difuzate pe ecranele ieșene (**Anexa 4**). Notița despre producția de film din Rusia aducea precizări în legătură cu eforturile guvernului sovietelor de a da un impetus acestuia prin înființarea „pe lângă comisariatul luminării poporului a unui

¹¹⁶ „Comedia în arta cinematografică”, *Scena*, nr. 86/21 decembrie 1917, p. 2.

¹¹⁷ Rudolf Weinmann, „Despre film”, *Scena*, nr. 187/17 iulie 1918, p. 1–2.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 2.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ *Scena*, nr. 259/28 Septemb. 1918, p. 3.

¹²¹ A. P., „Filmele Românești de război”, *Scena*, nr. 226/25 august 1918, p. 2.

¹²² „Cinematograful de stat bolșevic”, *Scena*, nr. 237/6 septembrie 1918, p. 2.

¹²³ Ro., „Mișcarea Artistică în Franța”, *Scena*, nr. 261/30 septembrie 1918, p. 1.

comitet cinematografic căruia i s-a dat un program științific și unul politic”, ale cărui succese s-au dovedit în eradicarea epidemiei de holeră din Petrograd; pe lângă aportul propagandistic cineastii ruși aveau în vedere ecranizarea unor opere literare, în special, pe cele ale lui Turgheniev, cu ocazia celebrării centenarului nașterii marelui boier scriitor. În ultimul material era prezentat avântul luat de spectacolul cinematografic în Franța, dovedit de marile încasări – 7 248 791 franci în 1915 și, respectiv 14 834 714 în 1916 – doar cu trei milioane inferior celor al teatrelor, dar punând în inferioritate toate celelalte genuri de divertisment (concerte, circuri, cabarete și teatre de varietăți). Dar, în pofida acestui succes de casă, industria cinematografică franceză nu o ducea prea bine din cauza peliculelor americane care invadau piața, cu toate că „proprietarii de fabrici, în frunte cu Charles Pathé, se agită contra importului neîncetat de filme americane, care se pare că satisfac mai mult gustul publicului”.

Ca un semn al marilor schimbări politice, al decretării mobilizării generale¹²⁴, al ultimatumului impus Puterilor Centrale ce avea să ducă la iminenta retragere a armatelor de ocupație, încep să fie difuzate, din nou, filme din țările aliate după redeschiderea sălilor de spectacol ce fuseseră închise odată cu reluarea, *de jure*, a stării de război. Astfel, pe 2 noiembrie, s-a anunțat reluarea reprezentațiilor la Cinema Eforie, unde erau programate pelicule franțuzești¹²⁵. În același număr și într-unul din următoarele ale periodicului respectiv se anunța că, împreună cu unitățile aliate așteptate să sosească în Capitală, avea să vină și celebrul actor de origine română ce se afirmase pe scena pariziană, De Max, care, ca ofițer francez, avusese misiunea de tălmăci al armatei de la Salonic¹²⁶. În completarea reprezentațiilor aveau, de acum încolo, să fie proiectate scene de actualitate din țară, de pe frontul românesc, cu generali iluștri și cu familia regală¹²⁷.

*

Cu toate împilările și mizeriile cotidiene cauzate de lipsurile materiale și de abuzurile administrației militare, din punct de vedere al spectacolelor cinematografice și al actorilor ce au fost invitați la București, perioada ocupației nu a fost chiar atât de neagră, iar locuitorii au avut constant posibilitatea de a evada din rutina și din necazurile zilnice prin vizionarea celor mai recente și valoroase pelicule, ce le satisfăceau nevoile estetice și le ofereau câteva ore de relaxare, distracție și visare.

ANEXA 1

La cinematograful

Țanc! S'a stins lumina. I-auzi: cântă cioara
Doi tineri flirtează – doi bătrâni adorm
E cald. Peste sală, bâzâie enorm
Pe pânză rulează: „Graful și fecioara”.

Grafului îi cade cu tronc fetișcana –
Aceasta rezistă – graful îi dă... zor;
Ce mai dura-vura, că la nunta lor,
A curs vinul roșu, ca la cea din Chana.

Lângă mine una – cred, din „ceia parte” –
Mai așa... de... ca la cinematograful,
Oftează și zice, mai încet – aparte –
„Și pe mine, maică, cine m'a... tot graf”.

Mojicul, nr. 55/13 martie 1916, p. 13

¹²⁴ *Scena*, nr. 302/12 noiembrie 1918, p. 1; Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *op. cit.*, p. 172–173.

¹²⁵ *Scena*, nr. 305/2 noiembrie 1918, p. 2.

¹²⁶ Paal, „De Max”, *Scena*, nr. 307/4 noiembrie 1918, p. 2.

¹²⁷ *Scena*, nr. 307/4 noiembrie 1918, p. 2: „Majestățile Lor Regele și Regina tuturor Românilor, precum și marii noștri generali Averescu, Grigorescu și Berthelot, în fruntea armatei Române, sunt obiectul unei vii manifestațiuni la cinema «Clasic» din Bulevard. În plus: Superbul Homunculus, partea a V-a, «Nimicirea omenirei»”.

ANEXA 2

De vorbă cu Wanda Treumann

Grațioasa și simpatica stea cinematografică, Wanda Treumann, care a inaugurat zilele acestea împreună cu partenerii d-sale la teatrul Eforie, un nou gen cinematografic, *sketchul* mult gustat de publicul nostru, mă primește și-mi răspunde cu toată amabilitatea la toate întrebările ce i le pun.

- Ați început cariera d-voastră artistică jucând în filme cinematografice?
- Nu, am debutat pe una dintre scenele cunoscute ale Berlinului, jucând în dramă, cât și în comedie. După care, în mijlocul vârtejului ce cuprinsese pe toți artiștii și artiste mai de seamă, de a juca pentru cinematograf, am început acum cinci ani să cultiv și eu arta cinematografică, care – trebuie s-o știți – a luat o cât se poate de mare dezvoltare în Occident.
- Dați preferință artei cinematografice [sau] celei teatrale?
- Nu, preferința mea a rămas pentru teatrul adevărat și nu joc decât numai în filmele autorilor celor mai cunoscuți. De aceea îmi place foarte mult să joc în sketchuri, fiind un gen unde pe lângă partea cinematografică am ocaziunea să mă produc și la lumina rampei, ce o ador.
- Care e filmul cel mai interesant în care ați jucat?
- E ultima înscenare cinematografică a piesei «Hoțul» de Henry Bernștein, film care se află actualmente în lucru la casa Treumann & Cia din Berlin.
- Ce impresie vă lasă publicul bucureștean?
- Trebuie s-o mărturisesc că sunt încântată de publicul d-voastră care-și exprimă, cu atâta clădură, în fiecare seară, simpatia și admirația, față de noi și sketchul ce-l reprezentăm.
- Cât timp veți mai rămâne în București?
- Cu mare regret voi rămâne aici numai până la 15 ale acestei luni, în orașul acesta atât de plăcut, care știe cu toate vremurile acestea grele să încurajeze manifestațiile artistice.
- Vă reîntoarceți în Capitala Germaniei?
- Nu știu încă, probabil însă că vom pleca la Constantinopol pentru o serie de reprezentațiuni, după care ne vom întoarce în țară.

Mulțumind adorabilei artiste pentru interesantele comunicări ce mi le-a făcut, am plecat încântat de dragălaşenia acestei artiste.

Rep.

Scena, nr. 5/6 ianuarie 1918, p. 1

ANEXA 3

Comedia în arta cinematografică

Când acum zece ani cinematografia s-a dezvoltat într-un mod cu totul neașteptat, s-au născut două feluri de filme foarte deosebite între ele: dramele și comedii. Piese fantastice, cari se pretează de minune în cinematografie, au fost aproape neglijate, filme cu comedii fine, care să placă gusturilor rafinate, nici nu existau. Toate experiențele tindeau spre forma exterioară: fabricanții de filme căutau să se întrecă unul pe altul prin montarea filmelor. Au făcut încercări și cu filme colorate și au investit mulți bani, chiar foarte mulți bani în filmele combinate cu gramofon. Toate aceste încercări mai mult sau mai puțin n-au reușit și din ce în ce a devenit mai clar că filmele trebuie îmbunătățite și din punctul de vedere al interpretațiunii, pentru ca să aibă dreptul de a se numi adevărate opere de artă.

Ajungându-se la această convingere, fabricile de filme au făcut apel la scriitori cunoscuți și au încredințat rolurile artiștilor renumiți.

Cel dintâiu mare succes pe tărâmul acesta l-a obținut Asta Nilsen, căreia i-au urmat o sumedenie de artiști și artiste dramatice. Vastul câmp al dramei a fost exploatat în toate sensurile. Comedia a rămas însă limitată la spărturi de farfurii, la vânatoarea pungașilor sau la alte exhibițiuni de clovni. Abia de foarte curând apărut o artistă care, abținându-se de la orice exagerațiune, a introdus cu mult gust comedia artistică în literatura cinematografică și aceasta este: *Hella Moja*.

Cele mai multe comedii redactate de Hans Brenner și Paul Otto, în care joacă Hella Moja, reprezintă o fază cu totul nouă pe tărâmul artei cinematografice. În aceste comedii efectul comic nu este obținut printr-o caricaturizare comună sau o parodiare, ci prin spiritul și prin inspirațiunile spirituale ale interpretatorilor. De predilecție se reprezintă o tânără principesă care e plictisită de rigida etichetă a curții și caută aventuri. În afară de Hella Moja, a cărei cea mai recentă comedie e «Cine-mi dă o guriță», actualmente proiectată la Cinema «Lux», au făcut în tărâmul acesta Henny și Rosa Porten.

Oricine își reamintește drăgălașul film «DI Judecător în vilegiatură» cu Henny Porten. Rose Porten va apare în curând într-un film «Rosica spălătoreasa». În general, acest nou gen de filme trebuie primit cu sinceră bucurie; el va aduce cinematografele mari foloase, atrăgând amatori cu un gust mai cultivat.

Scena, nr. 86/21 decembrie 1917, p. 2

ANEXA 4

Filmele Românești de război

Despre mișcarea teatrală din Iași în timpul războiului s-a scris adesea în «Scena», nu trebuie să uităm însă a pomeni și despre spectacolele de cinematograf.

În tot timpul războiului au avut loc reprezentații serale organizate de serviciul cinematografic al armatei.

S-au proiectat între altele și vederi interesante luate pe frontul român de singurul operator român, d. Ivanovici.

Voiu insista asupra filmului «Marile lupte de pe frontul Român», film care cuprinde scene extraordinare care denotă o îndrăzneală rară din partea operatorului. Scene luate din aeroplan, precum și vederea tranșeelor inamice a uimit marele public.

Tot acestui îndrăzneț operator îi mai datorăm și filmele: «Vizita M. S. Regelui pe front», «Inspekția gen. Berthelot», precum și «Unirea Basarabiei».

Un amănunt interesant: D. Ivanovici a făcut serviciul militar ca voluntar.

Scena, nr. 226/25 august 1918, p. 2